

**UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO
PRAHA**

Bakalářské prezenční studium
2009 - 2012

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Milena Vrbková

Holocaust očima pamětníků

Praha 2012

**Vedoucí bakalářské práce:
PhDr. Renata Kreuzová**

COMENIUS UNIVERSITY PRAGUE

Bachelor Full-Time Studies
2009 - 2012

BACHELOR THESIS

Milena Vrbková

Holocaust through the eyes of survivors

Prague 2012

**The Bachelor Thesis Supervisor:
PhDr. Renata Kreuzová**

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Želetavě dne

Milena Vrbková

.....

Poděkování

Chtěla bych poděkovat PhDr. Renatě Kreuzové za odborné vedení, za pomoc a rady při zpracování této práce. Dále si můj dík zaslouží Vážená paní Marta Kottová a Vážená paní Evelina Merová, pamětnice a oběti holocaustu během druhé světové války, které byly natolik laskavé, že se semnou o své zážitky a vzpomínky podělily. Zároveň poděkování patří PhDr. Dagmar Lieblové, předsedkyni Terezínské iniciativy, za zprostředkování schůzky s Váženými pamětnicemi, RNDr. Jaroslavu Hukovi CSc. a PhDr. Aleně Zině Janáčkové za cenné rady a pomoc při zpracování praktické části.

Anotace

Bakalářská práce se zabývá problematikou holocaustu Židů během druhé světové války, očima pamětníků. Teoretická část zachycuje historické souvislosti války, antisemitismu, vůdcovství německého diktátora Adolfa Hitlera, jež vedly k holocaustu několika miliónů evropských Židů. Mimo jiné zahrnuje informace o vyhlazovacím táboře v Osvětimi, koncentračním táboře a ghettu v Terezíně. Praktická část obsahuje rozhovory s Váženými pamětníci a oběťmi holocaustu, které přežily. Součástí je i vyhodnocení dotazníků a historického testu. Cílem práce je uchovat vzpomínky na holocaust, zabránit tomu, aby se historie druhé světové války někdy opakovala a zároveň klást důraz na společnost, aby nezavírala oči před minulostí.

Klíčové pojmy

Antisemitismus, druhá světová válka, genocida, ghetto, Hitler Adolf, holocaust, hromadný transport, koncentrační tábor, mnichovská dohoda, Můj boj, nacismus, Osvětim, pamětnice holocaustu, Protektorát Čechy a Morava, rasový zákon, Terezín, třetí říše, vyhlazovací tábor, Židé.

Annotation

This Bachelor thesis deals with the Holocaust of Jews during the Second World War through the eyes of witnesses. The theoretical part is about the historical context of war, anti-Semitism, the German leadership of dictator Adolf Hitler, which led to the Holocaust of several million of the European Jews. Among other things contains information about the extermination camp at Auschwitz, concentration camp and ghetto in Theresienstadt. The practical part includes interviews with honoured witnesses and victims weighted Holocaust survivors. It also includes evaluation of the questionnaires and the historical test. The aim is to preserve memories of the Holocaust, to prevent the history of World War II, and repeated, while emphasizing the society to not close our eyes to the past.

Key words

Anti-Semitism, Auschwitz, concentration camp, extermination camp, genocide, ghetto, Hitler Adolf, Holocaust, mass transport, Munich Agreement, My fight, Nazism, Protectorate of Bohemia and Moravia, racial laws, survivors of Holocaust, the Jews, Theresienstadt, The Third Reich, World War II.

OBSAH

ÚVOD.....	9
1 TEORETICKÁ ČÁST.....	11
1.1 Holocaust, aneb likvidace Židů ve stínu Adolfa Hitlera a jeho rozpoutání II. světové války.....	11
1.2 Židé - antisemitismus - holocaust.....	15
1.2.1 Židé a společnost v dějinách lidstva.....	15
1.2.2 Stručná historie antisemitismu.....	16
1.2.3 Holocaust.....	17
1.3 Adolf Hitler v číslech a jeho životní cesta do roku 1919.....	19
1.3.1 Kořeny budoucího německého diktátora.....	19
1.3.2 První cesta do Vídně.....	22
1.3.3 Hitler bojuje na frontě.....	23
1.4 Kdo byl Hitlerovi trnem v oku?.....	25
1.4.1 Prvopočáteční myšlenka nenávisti vůči Židům.....	25
1.4.2 Hitlerovi muži, norimberské zákony, křišťálová noc.....	27
1.4.3 První koncentrační tábory.....	33
1.5 Osvětim (1940 - 1945).....	36
1.5.1 Stručná charakteristika.....	36
1.5.2 Vyhlazovací kombinát.....	37
1.5.3 Správa tábora.....	37
1.5.4 Transporty smrti.....	38
1.5.5 Život vězňů.....	39
1.5.6 Každodenní dřina.....	40
1.5.7 Hlad.....	40
1.5.8 Osud dětí a žen.....	41
1.5.9 Trestání.....	42
1.5.10 Průběh vraždění.....	42
1.5.11 Využívání mrtvol.....	43
1.5.12 Loupení majetku.....	43
1.5.13 Maskování zločinů.....	44
1.5.14 Pokus o likvidaci tábora.....	44

1.6	Terezín v „konečném řešení židovské otázky“ (1941-1945)....	46
1.6.1	<i>Vznik a historické osudy Terezína</i>	46
1.7	Ghetto Terezín - Sběrný a průchozí tábor pro Židy.....	50
1.7.1	<i>První transporty do Terezína</i>	51
1.7.2	<i>Život vězňů v Terezíně</i>	52
1.7.3	<i>Správa Terezína</i>	54
1.7.4	<i>Trestání vězňů</i>	55
1.7.5	<i>Samospráva tábora</i>	55
1.7.6	<i>Transporty do vyhlazovacích táborů</i>	56
1.7.7	<i>Konference ve Wansee</i>	56
1.7.8	<i>Česká odpověď na konferenci ve Wansee</i>	57
1.7.9	<i>Zkrášlování města a očekávaná návštěva Mezinárodního výboru Červeného kříže</i>	57
1.7.10	<i>Poslední transporty a blížící se konec války</i>	59
1.7.11	<i>Osvobození Terezína</i>	60
1.8	Definitivní konec německého diktátora.....	62
2	PRAKTICKÁ ČÁST	65
2.1	Setkání s Váženou pamětnicí paní Martou Kottovou	65
2.1.1	<i>Kdo je paní Marta Kottová?</i>	65
2.1.2	<i>Rozhovor s pamětnicí a obětí holocaustu Váženou paní Martou Kottovou, roz. Lašovou</i>	67
2.2	Setkání s Váženou pamětnicí paní Evelinou Merovou.....	71
2.2.1	<i>Životopis paní Evelyny Merové, roz. Landové</i>	71
2.2.2	<i>Rozhovor s Váženou pamětnicí holocaustu paní Evelinou Merovou, roz. Landovou</i>	73
2.3	Vyhodnocení historického testu	79
2.4	Vyhodnocení dotazníku	84
	ZÁVĚR.....	89
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	91
	SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK A GRAFŮ	95
	SEZNAM PŘÍLOH	97

ÚVOD

Předmětem této bakalářské práce je téma, které se řadí mezi taková, jež pronásledují náš lid už několik desetiletí. Terčem zájmu se stává problematika holocaustu Židů ve stínu Adolfa Hitlera, očima pamětníků. I když k těmto otřesným událostem, při kterých zahynulo několik miliónů nevinných lidí, především Židů z celé Evropy, došlo v minulosti, tak nikde není zaručeno, že nemohou ovlivňovat současnost ba dokonce naši budoucnost. Proto je na místě tuto problematiku zkoumat i nadále a pokusit se tak o to, aby nikdy nebyla zapomenuta. Zároveň je naší morální povinností a jakousi společenskou zodpovědností apelovat především na mladé lidi, aby nezavíraly oči před minulostí a aby nepřipustili to, že se někdy bude historie opakovat.

Bakalářská práce je rozdělena do dvou částí, teoretické a praktické. Teoretická část mapuje historické souvislosti druhé světové války, židovství, antisemitismu, které nakonec vedly k holocaustu. Mimo jiné nahlíží do svědomí nacistického vůdce Adolfa Hitlera, který stál za tou vši hrůzou. Tento muž se stal osobností světového formátu, která se hluboce vryla do podvědomí lidí na celém světě a v mnohém se podílela na vytvoření moderních dějin 20. století. Vyhlazovací tábor v Osvětimi, koncentrační tábor a ghetto v Terezíně s sebou přinesou další objektivní fakta, která jsou bezesporu nutná zmínit.

Praktická část tyto teoretické informace a důležitá fakta doloží a zároveň potvrdí výpověďmi Vážených pamětnic, které holocaust přežily. Cílem práce je zachytit krutosti německého antisemitismu právě očima těchto žen, jež jsou těmi, které musely podstoupit nejenom fyzické, ale mnohdy i psychické mučení v koncentračních a později vyhlazovacích táborech. Těmto Váženým, dnes už letitým osobnostem, se nakonec podařilo s největším štěstím přežít. Rozhovor s těmito dámami bude dokladem toho, že popírání holocaustu není na místě. Mimo jiné bude prostřednictvím této práce provedeno dotazování o tom, jak velké povědomí mají o holocaustu starší občané žijící v městečku Želetava a jeho okolí nacházejícím se v kraji Vysočina a do jaké

míry sahá informovanost o historii druhé světové války mezi studenty Gymnázia v Moravských Budějovicích nacházejícím se patnáct kilometrů jihovýchodně od Želetavy. Dále pak průzkum, prostřednictvím testové metody, ukáže, kdo má v těchto souvislostech větší přehled a bohatší znalosti. Zároveň úkolem praktické části je sloužit jako potvrzení či vyvrácení teze, která říká, že dnešní mládež se nezajímá o historii, staví se k ní laxe, ba dokonce existuje mnoho mladých lidí, kteří inklinují k extremismu či radikalismu.

Mimo jiné cílem bakalářské práce je uchovat vzpomínky na tyto děsivé události, zakotvit je do našich pamětí, apelovat především na mladé lidi, aby nezavírali oči před minulostí. Součástí tohoto obsáhlého dokumentu je i vytvoření hlavní myšlenky o tom, že nesmíme dopustit to, aby se historie holocaustu někdy opakovala. Na hrůzy vyhlazovacích táborů se nesmí nikdy zapomenout. Zároveň musí být neustále připomínány, a to především našim mladším generacím i těm následujícím.

Položme si ruku na srdce a konstatujme, že bohužel čas nedokážeme zastavit. Právě doba, ve které došlo k takovému krutému zacházení s lidskými životy, se neustále oddaluje od současnosti. Nejenom, že vzpomínky na tyto události se většině lidí z paměti vytrácí, ale i těch, s kterými bylo tak nelidsky zacházeno, rok od roku ubývá. Nám proto nezbývá nic jiného než to, že budeme problematiku holocaustu každoročně připomínat a pokusíme se s našimi pamětníky spolupracovat a děkovat jim za to, že se s námi o jejich smutné vzpomínky a zážitky podělí.

1 TEORETICKÁ ČÁST

1.1 Holocaust, aneb likvidace Židů ve stínu Adolfa Hitlera a jeho rozpoutání II. světové války

Dne 2. září 2011 jsme oslavili již 66. výročí od doby, kdy byl oficiálně ve světě ukončen snad největší a nejděsivější válečný konflikt v dějinách lidstva. Právě tento den se stal historickým mezníkem, který se hluboce vryl do podvědomí a srdcí snad všech lidí na světě.

Psalo se datum 1. září 1939 a hodinové ručičky ukazovaly čas 4 hodiny 45 minut. Vojenská invaze Němců do Polska se stala skutečností. Tímto okamžikem začala druhá světová válka.¹

Na jedné straně války stály země, které vytvořily pověstnou osu Berlín - Řím - Tokio. Jednalo se o nacisticky orientované Německo v čele s vůdcem Adolfem Hitlerem, Itálii v zastoupení fašistického diktátora Benita Mussoliniho a v Tichomoří ležící Japonsko. Na té lidská práva neporušující straně stanuly západní velmoci, jako byly Francie, Velká Británie, později pak Spojené státy americké. Nesmíme opomenout i úhlavního Hitlerova nepřítele, tehdejší Sovětský svaz, v čele s Josifem Vissarionovičem Džugašvilim, tedy Stalinem. Válčilo se nejen na souši, ve vodě, ale i ve vzduchu.²

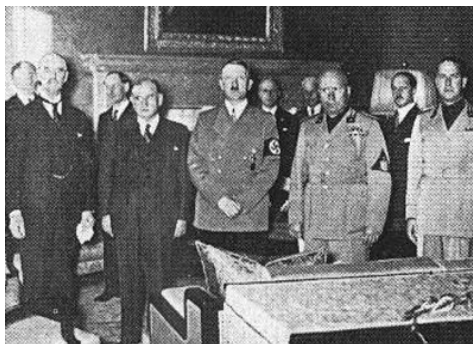
Pro samotné Československo se stalo období druhé světové války také krušným a bolestným. Stali jsme se terčem ostrého Hitlerova zájmu obsadit naše pohraniční území, tzv. *Sudety*. V noci ze dne 29. na 30. září 1938 byla v Mnichově, rukou stávajících zástupců těchto evropských zemí Adolfa Hitlera (Německo), Nevilla Chamberlaina (Anglie), Edouarda Daladiera (Francie) a Benitta Musoliniho (Itálie), podepsána smlouva, ve které bylo naše pohraniční území „svěřeno do rukou a pod ochranu Velkoněmecké říše“. O pár měsíců později, přesněji 15. března 1939, překročily naše hranice vojenské jednotky a začíná tak německá okupace českého pohraničí.

¹ KUKLÍK, J. *Dějepis pro gymnázia a střední školy, nejnovější dějiny*, s. 64.

² Tamtéž, s. 63, 69, 70.

O den později byl na našem území z úst Adolfa Hitlera vyhlášen Vůnos o vytvoření Protektorátu Čechy a Morava.³

Obr. 1: Mnichovská konference

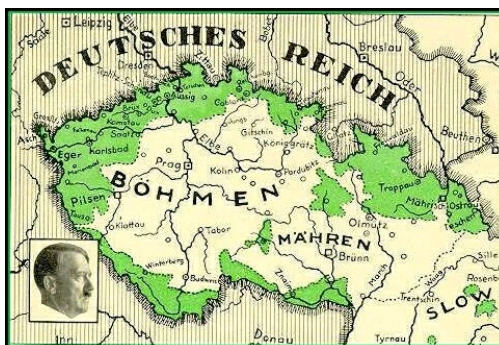
Zdroj: www.google.cz

Tímto datem jsme se stali nesamostatnými a v područí třetí říše. Tato skutečnost měla nejkrutější dopad na naše židovské obyvatelstvo, které se stalo pro Hitlera nepohodlným. Na pravidelném sjezdu NSDAP (Národně socialistické německé dělnické strany) byly v září roku 1935 v Norimberku přijaty rasové zákony, na základě kterých bylo podle náboženství předků určováno to, kdo je a kdo není židovského původu. Od června 1939 začaly norimberské zákony platit i v protektorátu. Podle nich ztráceli občanská práva a lidská práva ti, kdo nepatřili k „árijské“ či „nordické“ rase. Židé byli vystaveni systematické diskriminaci. Především byl vyhlášen zákaz sňatku mezi Židy a árijci. Zároveň byli vyloučeni z veškerého politického a společenského života. Byla jim upírána možnost studovat, shromažďovat se na veřejných místech, navštěvovat kavárny, kulturní instituce a byli nuceni na svém oděvu nosit žlutou šesticípou Davidovu hvězdu, s nápisem JUDE, jakožto symbolem židovství.⁴

³ KUKLÍK, J. *Dějepis pro gymnázia a střední školy, nejnovější dějiny*, s. 78.

⁴ Tamtéž, s. 83.

Obr. 2: Okupované pohraničí Čech a Moravy

Zdroj: www.google.cz

Postupem času se situace začala zhoršovat a Hitlerova nenávisť zvýšila na obrátkách. To, že Židé bydleli v ghettech, kde byli odděleni od nežidovského obyvatelstva, vůdci nestačilo, a tak začal postupovat až za hranice lidských hodnot a morálky. Nenávisť byla natolik silná, že se během pěti let dokonce pokusil tuto skupinu obyvatelstva zcela vyhladit. Myšlenkou antisemitismu, tedy nenávisť vůči Židům, se netajil ve své knize *Mein Kampf* (Můj Boj), kterou sepisoval při svém pobytu ve vězení v roce 1924. Právě zde označuje židovské obyvatelstvo za rasu, která je nečistá, podřízená vůči vyšší tzv. „árijské rase“. Přichází tedy s myšlenkou zbavit se těchto lidí úplně. Hitler byl zapřisáhlý nacionalista, antisemita, antikomunista a odpůrce demokratických principů. 30. ledna 1933 byl jmenován stávajícím prezidentem, maršálem Paulem von Hindenburgem, říšským kancléřem Velkoněmecké říše. Od prvních dnů a měsíců jeho vlády tak začalo docházet k likvidaci všech prvků demokracie. Do léta 1933 vůdce omezil moc parlamentu, zakázal všechny politické strany kromě NSDAP, zlikvidoval svobodné odborové hnutí a také omezil základní lidská práva a svobody. Na denním pořádku se stalo zatýkání a věznění odpůrců režimu a nacistické ideologie. Říši získává pod svoji nadvládu.⁵

Zároveň se pyšní titulem diktátor, jemuž je svěřena veškerá moc v zemi. Lid mu začal být bezmyšlenkovitě oddaný, nakloněný a věřil mu. Hitler měl neskutečnou moc a charisma. Nejenom, že to byl vynikající

⁵ KUKLÍK, J. *Dějepis pro gymnázia a střední školy, nejnovější dějiny*, s. 42.

politický stratég, vůdce, rétor, ale naprosto mistrně dokázal manipulovat s lidmi a jejich emocemi. Po několika letech, v zástinu válečného konfliktu, začíná společně se svými spolupracovníky ze strany NSDAP zahajovat obrovské transporty nepohodlných lidí, především Židů, do vyhlazovacích táborů. Mimo jiné i do Terezína, tedy koncentračního tábora nacházejícím se na našem území. V tomto zařízení byli vězněni nevinní lidé, kteří byli vystavováni nelidským podmínkám, ve kterých se snažili přežít. Hodiny naplněné prací, psychickým, leckdy i fyzickým týráním byly na denním pořádku. Mnohdy umírali nemocní, fyzicky slabší, ženy, děti. Terezín se stal zastávkou na cestě dál. Tedy do vyhlazovacích táborů nacházejících se v zahraničí.

Pozadí druhé světové války bylo zastíněno jednou důležitou skutečností. Zatímco ve válce bojovali stateční vojáci, kteří hájili čest svých národů, ve vyhlazovacích táborech umírali nevinní lidé. Právě odsud již nebylo úniku, a většina Židů skončila v plynových komorách, kde byl jejich život ukončen.

Z historických pramenů je známo, že během druhé světové války v nacistických koncentračních táborech zahynulo více než šesti miliónů Židů.⁶

⁶ KUKLÍK, J. *Dějepis pro gymnázia a střední školy, nejnovější dějiny*, s. 109.

1.2 Židé - antisemitismus - holocaust

1.2.1 Židé a společnost v dějinách lidstva

Židovské dějiny začínají již ve starověku, kdy Židé obývali oblasti území starověkého Izraele. Během následujících staletí se pak jejich kmeny začaly rozptylovat do celého světa.⁷

Do západní a střední Evropy přicházeli první Židé většinou jako obchodníci, a to již v římské době. Směřovali sem nejčastěji přes Itálii, kam se dostalo množství židovských válečných zajatců po první římsko-židovské válce (kolem roku 70 n. l.). Velké židovské obce vznikaly ve Francii, Anglii a Německu.⁸

Domovem tohoto obyvatelstva se stalo i naše území, když tudy procházely obchodní karavany a s nimi i židovští kupci. První doložené zmínky pocházejí z 10. století. Jedná se o tzv. *Raffelstättenský celní řád* z roku 906 a *zprávu diplomata a cestovatele Ibrahima Ibn Jakuba* z roku 965. Další historické paměti se objevují i v Kosmově Kronice české. Jakési kupecké osady se objevují na území Prahy, Brna, Litoměřic, Olomouce. Ze 13. století pochází také pražská Staronová synagoga.⁹

I v těchto minulých dobách byli Židé často vystavováni útlaku a pronásledování ze strany svých křesťanských sousedů. Byli obviňováni z nejrůznějších zločinů, z ukřižování Ježíše Krista, mimo jiné byli viněni z únosu a vražd křesťanských dětí. Církev z teologického hlediska nesouhlasila s protižidovským násilím. Židé podle ní mohli konat své bohoslužby a neměli být nuceni ke křtu. Avšak jako trest za ukřižování Ježíše Krista jim bylo přisouzeno podřízené postavení vůči křesťanům. Nesměli vlastnit půdu, zdrojem obživy se pro ně mělo stát finančnictví a obchodnictví. Jejich náboženství jim totiž nezakazovalo půjčování peněz za úrok. Dále pak byli

⁷ Učební list určený školám získaný při exkurzi v Památníku Terezín.

⁸ Tamtéž.

⁹ Tamtéž.

nucení žít v oddělených obydlených vesnicích, tzv. *ghettech*. S křesťany nepřicházeli do kontaktu.¹⁰

Konec 18. a 19. století s sebou přinesly zrovnoprávnění židovských obyvatel. Ghetta otevřela své brány. Židé získali přístup na univerzity a do dalších oblastí běžného lidského života. Postupem času dosáhli věhlasu v mnoha oborech.¹¹

Obr. 3: Davidova hvězda

Zdroj: www.google.cz

1.2.2 Stručná historie antisemitismu

Termínem antisemitismus se označuje nenávist vůči Židům. Poprvé bylo toto slovo použito německým protižidovským aktivistou **Wilhelmem Marrem roku 1879**.¹²

Jeho kořeny však můžeme nalézt již ve starověkém Řecku a Římě. Původně však toto označení souviselo s antijudaismem.

Antijudaismus - odpor či nepřátelství vůči židovskému náboženství (judaismu). Vzniká v souvislosti s prosazením tohoto směru v prvotní církvi, který se již na počátku šíření křesťanství vzdal dodržování židovského zákona, otevřel se vlivům helénismu a brzy naprosto převládl u křesťanů nežidovského

¹⁰ Učební list určený školám získaný při exkurzi v Památníku Terezín.

¹¹ Tamtéž.

¹² Tamtéž.

původu. Iniciovali jej především Pavel z Tarsu a Barnabáš. Původní jeruzalémské centrum, jehož nejvýznamnějšími představiteli byli Petr, Jan a Ježíšův bratr či blízký příbuzný Jakub, naopak oddělování křesťanství od judaismu odmítalo. Když se však v důsledku brutálního potlačení židovského povstání v letech 66-70 n. l. toto centrum zhroutilo, záhy k oddělení došlo. Již u církevních otců (sv. Augustin), především však ve středověku, se velmi často v křesťanské církvi projevovalo vyhraněně protižidovské cítění, které vyústilo i do mnohých mocenských protižidovských opatření.¹³ I v novověku a moderní době měl antijudaismus vliv na existenci antisemitismu. Součástí takových protižidovských nálad byly pogromy a zřizování oddělených židovských sídlišť, která se od 16. století označovala jako ghetta. V 19. století dochází ke zrodu antisemitismu rasovému. Tento typ nenávisti byl později uplatňován v ideologii nacistického Německa a jeho vůdce Adolfa Hitlera, který nakonec vedl ke smrti několika miliónů evropských Židů, tedy k holocaustu.¹⁴

1.2.3 Holocaust

Výraz, který z řeckého holokaustos (holos - celý, úplný, kaitein - spálit, shořet), přes latinské holocaustum a francouzské holocauste, přešel do angličtiny, v níž vedle zápalné oběti znamená i úplné zničení, naprostou zkázu, apokalypsu. V americkém televizním seriálu ze 70. let byl tento termín použit pro označení německého „*konečného řešení židovské otázky*“ (Endlösung der Judenfrage) - vyvražďování Židů během druhé světové války. Soudobý vliv masových sdělovacích prostředků a globální užívání anglického jazyka přispěly k přejímání slova holocaust do dalších jazyků (a posléze k jeho používání i v případě vyvražďování Romů). V některých odborných textech se můžeme setkat i s jiným výrazem označující holocaust, a to s hebrejským slovem *šoa*, překládaným nejčastěji jako katastrofa, zlo, zkáza. Také moderní

¹³ BLODIG, V., et al. Památník Terezín Národní kulturní památka, *Téma: Holocaust, Informační materiálno učitele k výuce na základních a středních školách*, s. 45.

¹⁴ Učební list určený školám získaný při exkurzi v Památníku Terezín.

romština má svůj odpovídající výraz - *porajmos*.¹⁵

Holocaust se dnes stal symbolem moderní genocidy, většinou je však především v publicistice spojován s jeho vrcholnou fází - vyhlazováním. Podle autora pojmu genocidy, Raphaela Lempkina, jde o proces, který znamená zničení národa nebo etnické skupiny, přičemž k němu nemusí dojít najednou a přímo hromadným zavražděním všech příslušníků tohoto národa nebo etnické skupiny. Lempkin charakterizuje genocidu jako „*koordinovaný plán různých akcí směřujících ke zničení podstatných základů života národních skupin s cílem vyhlazení*“. Genocida evropských Židů za druhé světové války tuto definici naplňuje, ale v mnoha ohledech přesahuje. Nejenom, že vyhlazování bylo ideologicky motivované a směsicí iracionálních názorů, ale současně bylo prováděno racionálními a neustále zdokonalovanými metodami. Bylo dlouhodobé, plánovité, uskutečňované po etapách a domyšleno do důsledků. Holocaust je tedy nutno považovat za genocidu absolutní, zcela výjimečnou a hluboce varující civilizační zkušenost, která se nesmí nikdy opakovat.¹⁶

¹⁵ BLODIG, V., et al. Památník Terezín Národní kulturní památka, *Téma: Holocaust, Informační materiálno učitele k výuce na základních a středních školách*, s. 46.

¹⁶ Tamtéž, s. 4.

1.3 Adolf Hitler v číslech a jeho životní cesta do roku 1919

1.3.1 Kořeny budoucího německého diktátora

Adolf Hitler se narodil 20. dubna 1889 na pomezí Německa a Rakouska, v malém městě jménem Braunau ležícím na řece Inn. Jeho otec, dvaapadesátiletý Alois Hitler, byl úředníkem ve službách Rakouské celní správy. Matka Klára i otec pocházeli z rolnických rodin, které žily po staletí ve waldviertelské oblasti Rakouska. Adolfův otec v této době vydělával téměř dvojnásobek mzdy průměrného dělníka. Odešel do důchodu asi v době, kdy jeho syn začal chodit do školy. V té době měl velice slušný příjem, takže finance nikdy nebyly v rodině problém. Hitlerovi se několikrát stěhovali. Alois hledal nové místo, kde by se společně usadili, proto malý Adolf navštěvoval řadu základních škol.¹⁷

Obr. 4: Klára a Adolf Hitlerovi

Zdroj: www.google.cz

V prvních letech školní docházky byl vcelku dobrým žákem, ale na reálné střední škole už tomu tak nebylo. Měl jiné zájmy, jako bylo umění, kultura, hudba a literatura. Místo pilného učení poslouchal Richarda Wagnera, četl indiánky od Karla Maye a maloval jednoduché obrázky s motivy budov, stromů a krajiny. Po neustálém hledání nového příbytku se nakonec rodina usadila v Leondingu, což je v současné době předměstí Lince, hlavního města dnešní spolkové země Horní Rakousko. Mladý Adolf v tomto městě prožil léta

¹⁷ POOL, J. *Tajní spojenci Adolfa Hitlera*, s. 11.

mezi desátým a osmnáctým rokem a vždy Linec považoval za svůj domov.¹⁸

Ačkoli se mnoho autorů snažilo a neustále snaží vystopovat neblahé rysy týkající se rodiny Adolfa Hitlera, jak uvádí příklad, že snad měl mít dědečka židovského původu, tak tyto informace nikdy nebyly skutečně potvrzeny.¹⁹ Na druhé straně byli Hitlerovi vcelku spořádanou sociální jednotkou i přes ten fakt, že se jeho otec narodil jako nemanželské dítě, že byl o mnoho let starší než Adolfova matka, a tvrdí se o něm, že byl úzkoprsý. Řád a disciplína stály na prvním místě. Zdá se, že Áda vycházel se svým otcem celkem dobře až do chvíle, kdy se chtěl stát umělcem. Otec si však přál mít ze syna úředníka. Částečně jako projev vzdoru proti otci se mladík začal věnovat více malování než škole.

Reálnou střední školu začal nenávidět a o svých učitelích neměl valné mínění, avšak s jedinou výjimkou. Tou byl učitel dějepisu Leopold Pötsch, zapřisáhlý pangermanista. Právě on dovedl získat srdce svých studentů, vyprávěl jim hrdinské ságy o starých Teutonech i o všech dalších vítězstvích německých zbraní. Škola tak vlastně mladíka uvedla do politiky. Když mu bylo čtrnáct let, jeho otec náhle zemřel. Zásadní překážka umělecké kariéry tedy padla. Pokračoval sice ještě další dva roky ve studiu, ale srdce ho stále táhlo jinam. Školu nedokončil. Po další dva roky se zajímal o umění, které mu v té době bylo vším.²⁰

Adolf nikdy nebyl hezký, avšak pokaždé chodil upravený a čistě oblečený. Jednu dobu dokonce vycházel ven s holí ze slonoviny, což bylo u všech mladých mužů té doby v módě. Evidentně mu záleželo na tom, aby budil dobrý dojem. S největší pravděpodobností se mu to však nedařilo. Vypadal jaksi zranitelně a působil křehce. Ačkoli měl sklon k hypochondrii, byl Hitler statný, růžolící muž a skvěle odolný.²¹ Avšak postupem času se mu

¹⁸ POOL, J. *Tajní spojenci Adolfa Hitlera*, s. 11.

¹⁹ ZITELMANN, R. *Adolf Hitler a jeho cesta k moci*, s. 11.

²⁰ POOL, J. *Tajní spojenci Adolfa Hitlera*, s. 11.

²¹ Tamtéž, s. 14.

také nemoci nevyhnuly. Jeho zdravotní stav byl mnohokrát zahalován tajemstvím. Na podzim roku 1918 byl přiotráven bojovým plynem, načež mu ochrnul zrakový nerv. Časem, když se blížil padesátý rok jeho života, stal se dalekozrakým. Často nosil brýle, a ačkoli ho s nimi fotografovali, publikování těchto snímků bylo zakázáno. Pár z nich přežilo, avšak s přeškrtnutím, které na negativu udělal sám Hitler. Mimo jiné byly jeho oči důležité kvůli svým mystickým vlastnostem, které jim byly přisuzovány. Přívrženci je často popisovali jako sálající, hypnotické, dominující. Vůdce si dával záležet na tom, aby je využíval k dramatickému efektu.²²

Obr. 5: Adolf Hitler

Zdroj: www.google.cz

Od roku 1935 si stěžoval na chronické bolesti žaludku. O rok později mu byly vyoperovány polypy z hrtanu. Mimo toho všeho začal trpět stále silnějšími bolestmi hlavy. V lékařských kruzích se šířily názory, že jeho fyzické i psychické poruchy jsou spojovány s nevléčenou syfilidou, jíž se pravděpodobně nakazil za první světové války nebo i o něco dříve.²³

Měl úzká ramena a propadlý hrudník. Ve tváři byl bledý, což ještě zdůrazňovaly tmavé vlasy. Měřil skoro 179 cm a vážil okolo 75 kg.²⁴ Ve svých osmnácti letech si začal pěstovat charakteristický knírek a kozí

²² FUCHS, T. *Hitler ve faktech*, s. 12 - 13.

²³ GRÜNDBERG, K. *Adolf Hitler, Životopis Führera*, s. 315.

²⁴ FUCHS, T. *Hitler ve faktech*, s. 14.

bradku. Jedinou předností jeho vzhledu byly již zmíněné velké, výrazné oči, modré až šedomodré barvy.²⁵

1.3.2 První cesta do Vídně

Linecké dny považoval za nejhezčí dobu svého života a chvíle strávené se svojí maminkou byly pro něho nezapomenutelné, závisel na ní a nadmíru ji zbožňoval. I přes všechno krásné jeho život naplněný nebyl. Svazovala jej neustálá touha stát se vynikajícím umělcem. Na jaře 1906 proto uskutečnil sedmnáctiletý Áda cestu do Vídně. V této době patřila mezi nejpozoruhodnější a nejkrásnější města na světě a soutěžila o prvenství s Paříží a Londýnem. Největší dojem na mladého Hitlera zanechala velkolepá architektura města. Naplněn obdivem k městu na Dunaji se po nějaké době vrátil domů do Lince. Konečně se rozhodl, jak uskuteční své velké ambice a stane se významným umělcem. Pojede znovu do Vídně a začne studovat na světově proslulé umělecké akademii. Na podzim roku 1907 se tam opět vypravil a přihlásil se na Akademii krásných umění. Propadnutí u přijímacích pohovorů mu ale připravilo krušný šok. Ředitel Akademie mu vysvětlil, že jeho talent směřuje spíše k architektuře, než k malířství. Mladík si musel přiznat, že na jeho kresbách a malbách převažují budovy a stromy než člověk. Toto zjištění však přineslo další problém. Ke studiu architektury bylo totiž nutné napřed ukončit střední školu. Toto kritérium však Adolf nesplňoval.²⁶

V následujících minutách jeho života přišla další, mnohem hlubší rána, a to ono zjištění, že jeho matka umírá na rakovinu. Poslední měsíce jejího života svoji milovanou rodičku ošetřoval a zahrnoval ji obrovskou synovskou láskou. Áda maminku naprosto zbožňoval, není proto divu, že ho její smrt krutě zasáhla. Po pohřbu chtěl rychle zapomenout na trýznivé chvíle v Linci, a proto odjel do Vídně, pevně rozhodnut prorazit jako malíř nebo architekt. Druhý pokus vstoupit na Akademii byl opět neúspěšný.²⁷

²⁵ POOL, J. *Tajní spojenci Adolfa Hitlera*, s. 12.

²⁶ Tamtéž, s. 13.

²⁷ Tamtéž.

O Hitlerově „*Vídeňském období*“ (1908-1913) existují četné legendy a rozporná ličení. Neobjasněná obzvláště zůstává otázka o jeho hospodářské, sociální situaci. S jistotou se ví, že Hitler nejdříve disponoval penězi, které zdědil po svých rodičích a následně se živil prodejem svých akvarelů a obrázků. Pokud se týče jeho střechy nad hlavou, tak tu našel v útulku pro osoby bez bydliště a konečně od prosince 1909 až do konce svého „*Vídeňského období*“ bydlel v „*Mužském domově*“. Pracoval jako pomocný dělník na stavbě. Přes den tedy vydělával peníze a po nocích navštěvoval opery Richarda Wagnera, z nichž jeho srdci nejbližší byla opera Prsten o Nibelunzích a její část nazvaná Valkýra. K tomu po večerech začal hodně číst a zajímat se o politické otázky. V jeho nejznámější knize *Mein Kampf* dokonce tvrdí, že toto období bylo rozhodující pro tvorbu jeho světového názoru. Hitler uvádí, že ve Vídni věnoval pozornost především významu sociální otázky, a že se v těchto letech stal ostrým protivníkem marxismu a zvláště Židů!²⁸

1.3.3 Hitler bojuje na frontě

Na jaře roku 1913 bylo Hitlerovi dvacet čtyři let. Když se jeho sny o velké kariéře umělce rozplynuly, odjel znechuceně do Mnichova. Jeho cesta měla i jiný důvod, a to ten, že utíkal před vojenskou službou v rakouské armádě. V tomto městě vedl nenápadný život. Stejně jako ve Vídni si na své skromné živobytí vydělával prodejem akvarelových obrázků. Neměl mnoho přátel, byl spíše samotář, který se uzavíral do svého nitra.²⁹

V červenci 1914 vypukla první světová válka. Konečně se mu naskytla možnost uskutečnit cíle svého ostrého nacionalismu. S vervou vstoupil na frontu a věřil, že Německo má konečně příležitost prokázat svoji vojenskou velikost na válečném poli a vydobýt si místo, které mu v Evropě po právu náleží. Sám se cítil více Němcem než Rakušanem. V témže roce získal Železný kříž II. třídy a o čtyři roky později dokonce Železný kříž I. třídy. Právě tuto a žádnou jinou medaili nosil po dobu druhé světové války. Po první

²⁸ ZITELMANN, R. *Adolf Hitler a jeho cesta k moci*, s. 14.

²⁹ POOL, J. *Tajní spojenci Adolfa Hitlera*, s. 16.

světové válce, kdy bylo Německo poraženo a označeno Versailleskou smlouvou za jediného viníka války, dochází v Hitlerově hlavě k velkému zvratu.³⁰

Obr. 6: Adolf Hitler jako voják v I. světové válce

Zdroj: www.google.cz

Díky mnoha faktům, které se týkají Hitlerovy osobnosti, se budeme zabírat především otázkou, která byla stěžejní pro průběh druhé světové války, a to otázkou židovskou. Adolf Hitler byl přesvědčen, že právě židovské obyvatelstvo je nečisté, že by mělo být co nejdříve vyhubeno. Proto mluvíme o tzv. *holocaustu Židů*. Přesouváme se tedy k jasné otázce: „***Kdo byl vlastně Hitlerovi největším trnem v oku?***“.

³⁰ POOL, J. *Tajní spojenci Adolfa Hitlera*, s. 17.

1.4 Kdo byl Hitlerovi trnem v oku?

1.4.1 Prvopočáteční myšlenka nenávisti vůči Židům

O Hitlerově postavě je všeobecně známo, že jeho největšími nepřáteli byli Židé. Již je tomu více jak půl století, kdy si klademe otázku: „*Proč se zrovna tato skupina lidí stala pro „Führera“ a nacisty tou nejvíce nenáviděnou?*“. Jeho nenávist a odpor byly natolik silné, že se chtěl dokonce této skupiny lidí zbavit úplně. „*Kde se vlastně zrodila myšlenka nenávisti vůči židovské komunitě v Hitlerově hlavě?*“

V době jeho dospívání, kdy žil Adolf spokojeně v Linci, tak dokonce několik židovských hochů navštěvovalo stejnou školu jako on, ale neexistuje žádné svědectví o tom, že by tenkrát nějakým způsobem vybočoval z rámce dobového rakouského antisemitismu. Je tedy velmi pravděpodobné, že se svými spoluobčany sdílel nějaké typické antisemitické předsudky oné doby. Zároveň však neexistuje záznam o jeho případném členství v nějaké protižidovské organizaci.³¹

Kdy se stal Hitler přesně zapřisáhlým antisemitou je však obtížné doložit. Před tím, než se vydal do Vídně, tak se stal zaníceným obdivovatelem Wagnerových oper, sám hudební skladatel byl totiž fanatickým antisemitou. Richard Wagner tvrdil, že Židé představují zhoubné demony upadajícího lidského rodu. Později ve vídeňských knihovnách budoucí vůdce Velkoněmecké říše hledal inspiraci právě v jeho názorech. Mimo jiné dalšími antisemity, které Hitler obdivoval, byli Paul Lagarde a Julius Langbehn. Ti zastávali podobné názory jako Wagner.³²

Za vidinou lepšího života nepřišel do Vídně jen samotný Adolf, ale neustále sem proudily tisíce Židů ze střední a východní Evropy. Protože většina z nich byla stejně chudá jako mladý Adolf, často se s nimi v chudinských čtvrtích města setkával. Ve své autobiografii napsal, že jsou to

³¹ POOL, J. *Tajní spojenci Adolfa Hitlera*, s. 12 - 13.

lidé nepříjemného zevnějšku, jejich „podivné, cize působící rysy obličeje, černé kaftany, nakadeřené pejzy“ ho odpuzovaly. Usoudil, že vypadají „nečistě“ a „zbaběle“. Jako umělec by Hitler měl být schopen ocenit lidskou různorodost a určitou malebnost tradičního odění ortodoxních Židů. Ve škole ho však naučili obdivovat nacionalismus, pořádek a disciplínu. Seznámení s marxismem a objevování socialistických myšlenek v něm vzbudily i zárodky protižidovského citění. Jinými slovy, začal nenávidět Židy, protože to byli oni, kdo vedli marxistickou Sociálně demokratickou stranu. Začal číst protižidovské letáky. Ve Vídni na přelomu století bujel snad nejšílenější a v celosvětovém měřítku nejradikálnější antisemitismus. Samotní Židé do tohoto striktního modelu nezapadali. Následná prohra Německa v první světové válce ho v nenávisti ještě více utvrdila a samotné Židy obvinil za viníky prohraného boje. Kde je ale přesně myšlenka nenávisti vůči Židům zakotvena, není úplně jasné, a tak existují různé polemiky a dohady, které budou panovat mezi lidmi ještě hezkou řádku let ba dokonce i na věky.³³

V knize *Mein Kampf*, kterou Hitler začal sepisovat v roce 1924 ve vězení, ve kterém si odpykával trest v landsberské pevnosti za svůj pokus svrhnout vládu při tzv. „*hospodském puči*“, se již k židovské komunitě začíná ostře vyjadřovat a tvrdí, že tato skupina lidí by měla být co nejrychleji odstraněna.³⁴ Knihu *Mein Kampf* tvoří dva svazky, první s názvem *Účtování* vyšel v roce 1925, druhý pod titulem *Nacionálně socialistické hnutí* o dva roky později. V této knize se proplétají dvě pásma - autobiografické a reflexivní. Pásmo informující o vlastních zážitcích převládá ve svazku prvním, které obsahuje tyto oddíly - V domě rodičů, Vídeňská učenická léta, Revoluce, Začátek mé politické činnosti, Německá dělnická strana, Příčiny neúspěchů, Lid a rasa, První období rozvoje Nacionálně socialistické německé dělnické strany. Svazek druhý, v němž převládají analýzy a úvahy, obsahuje oddíly - Světový názor a organizace, Zápas rané doby, Boj s Rudou frontou, aj.³⁵

³³ POOL, J. *Tajní spojenci Adolfa Hitlera*, s. 14 - 15.

³⁴ FUCHS, T. *Hitler ve faktech*, s. 18.

³⁵ GRÜNDBERG, K. *Adolf Hitler, Životopis Führera*, s. 41.

V této publikaci se netají svým světovým názorem, ve kterém byl současně zakotven i jeden z klíčových bodů, a to odstranění právě židovského obyvatelstva. Nacistický vůdce v této knize vysvětluje ideu, že Němci jsou nadřazená, čistá, tzv. *árijská rasa*, která by měla vládnout světu. Židé jsou vylíčení jako by se zabývali systematickými pokusy zničit a obrátit v trosky všechno, co je civilizované a spořádané. Říká se, že k židovské taktice patří znásilňování německých žen, aby otrávil árijskou krev. Od té doby se Židé stali pro Hitlera nepřáteli, se kterými chtěl skoncovat.³⁶

Obr. 7: Židovská hvězda

Zdroj: www.google.cz

1.4.2 Hitlerovi muži, norimberské zákony, křišťálová noc

30. ledna 1933 přebírá Adolf Hitler z rukou dosud stávajícího německého prezidenta, maršála Paula von Hindenburga moc a stává se tak říšským kancléřem. Ve své funkci ovšem nezahálí a hned v počátečních letech svého vůdcovství začíná s pronásledováním Židů. Nacistický týdeník „*der Stürmer*“ šíří pokryteckou, protižidovskou propagandu, při níž využívá nejnižší pudy. Adolf Hitler přichází s myšlenkou vystěhování na „Východ“.³⁷

Nacistických periodik v té době vycházelo velké množství. Nejpokleslejší rovinu krajně sadisticky zaměřeného antisemitismu představoval právě časopis „*der Stürmer*“, pod vedením župního vedoucího NSDAP v Norimberku (župa Franky) Julia Streichera založený v roce 1923.

³⁶ FUCHS, T. *Hitler ve faktech*, s. 19.

³⁷ SMOLÉN K. *Auschwitz: Průvodce po muzeu*, s. 11.

Důležitým prvkem krajně cynické německé propagandy bylo i využívání v tehdejší době nejmodernějších prostředků masové komunikace - rozhlasu a filmu.³⁸

V roce 1935 Adolf Hitler stojí již dva roky v čele nacistického Německa. Má neomezenou moc a vše je podřízeno jeho osobě. Stává se samovládcem, tedy diktátorem v jedné zemi. Kolem sebe má jen útlou skupinu lidí, kteří ho poslouchají na slovo a stojí po jeho boku. Mezi jeho oddané muže patřili Heinrich Himmler, Adolf Eichmann, Reinhard Heydrich, Joseph Goebbels, Hermann Göring, Rudolf Hess, Alfred Rosenberg atd.

Heinrich Himmler působil během války jako říšský vůdce SS, velitel německé policie, tvůrce systémů koncentračních táborů. Stal se nejvlivnější osobou nacistického režimu ihned po Hitlerovi. Po skončení války byl zatčen Brity. Jakmile byla zjištěna jeho totožnost, polkl Himmler jed a krátkou dobu poté spáchal sebevraždu.³⁹

Adolf Eichmann stál v čele oddělení IV. B 4 centrály gestapa v Berlíně. To plánovalo a organizovalo vyhlazování židovského obyvatelstva. Řídil transporty do vyhlazovacích táborů. Po válce se skrýval pod falešným jménem v různých zemích. Izraelská tajná služba jej vypátrala v Argentině, v květnu 1960 ho unesla a tajně dopravila do Izraele, kde byl postaven před soud a odsouzen k trestu smrti. Byl popraven 31. května 1962.⁴⁰

Reinhard Heydrich byl aktivním členem NSDAP a šéfem Hlavního úřadu říšské bezpečnosti. Svou činností významně přispěl k zahájení druhé světové války, řídil skupiny Einsatzgruppen (hromadné likvidace obyvatelstva v Polsku a v SSSR) a také „*konečné řešení židovské otázky*“. V září 1941 se stal zastupujícím říšským protektorem v Čechách a na Moravě. V květnu 1942

³⁸ BLODIG, V., et al. Památník Terezín Národní kulturní památka, *Téma: Holocaust, Informační materiálno učitele k výuce na základních a středních školách*, s. 7.

³⁹ Učební list pro školy získaný při pobytu v Památníku Terezín.

⁴⁰ Tamtéž.

na něj byl v Praze spáchán atentát, na jehož následky v červnu 1942 zemřel.⁴¹

Joseph Goebbels byl říšským ministrem propagandy, zároveň se stal nejhorším demagogem tohoto druhu.⁴²

Herrman Göring se pyšnil titulem generálplukovník, byl předsedou vlády a ministrem letecké dopravy v Německu.⁴³

Rudolf Hess byl vzorným členem SS. V koncentračním táboře Dachau byl povýšen do hodnosti rapportführera, hlavního pomocníka velitele tábora. Poté byl povýšen na poručíka a přeložen do tábora v Sachsenhausen.⁴⁴ Od roku 1940 působil jako velitel nejděsivějšího vyhlazovacího tábora v Osvětimi.⁴⁵

Alfred Rosenberg byl ideologem nacismu. Rodák z Pobaltí, jeden z nejextrémnějších antisemitů, jenž po revoluci v Rusku emigroval do Mnichova a vzápětí se stal jedním z nejbližších Hitlerových spolupracovníků jako teoretik hnutí, expert na zahraniční otázky a od roku 1941 ministr pro okupovaná území na Východě. Mezi jeho klíčové aktivity patřilo plánování, zdůvodňování a provádění vyhlazovací politiky. Nejpověstnějším z textů, jimiž od roku 1920 prosazoval nacistický světový názor, je jeho Mýtus 20. století.⁴⁶

Martin Bormann se stal hlavním sekretářem Adolfa Hitlera. Vedl veškeré spisy, dokumenty, ba dokonce se podílel na sepsání vůdcovy poslední vůle a politické závěti.⁴⁷

⁴¹ Učební list pro školy získaný při pobytu v Památníku Terezín.

⁴² HEIDEN, K. *Adolf Hitler - jeden muž proti Evropě*, s. 16 - foto příloha.

⁴³ Tamtéž.

⁴⁴ REES, L. *Osvětim, Nacisté a „konečné řešení“*, s. 27.

⁴⁵ HEIDEN, K. *Adolf Hitler - jeden muž proti Evropě*, s. 16 - foto příloha.

⁴⁶ BLODIG, V., et al. *Památník Terezín Národní kulturní památka, Téma: Holocaust, Informační materiálno učitele k výuce na základních a středních školách*, s. 7.

⁴⁷ GRÜNDBERG, K. *Adolf Hitler, Životopis Führera*, s. 307, 309.

Wilhelm Frick byl říšským ministrem vnitra.⁴⁸

V době Sjezdu svobody (Parteitag der Freiheit), který svolala NSDAP, schválil 15. září 1935 Reichstag zasedající tehdy v Norimberku, na zvláštní Hitlerův pokyn tři právní dokumenty pod názvem norimberské zákony. První ze zákonů týkající se občanství Říše zaváděl rozdíl mezi „*příslušníky státu*“ (Staatsangehörige) a „*občany Říše*“ (Reichsbürger). Ti druzí museli prokázat „*německou krev*“ a jen oni mohli těžit z politických práv, přirozeně v takovém rozsahu, v jakém platila v třetí říši. Druhý zákon - o ochraně německé krve a německé cti - zakazoval manželství a mimomanželské sexuální styky mezi Židy a Němci. Třetí dokument se týkal německé vlajky. Norimberské zákony se staly zdrojem různých prováděcích nařízení a směrnic, které se sadistickými detaily „*regulovaly*“ přesněji řečeno znesnadňovaly životní podmínky židovského obyvatelstva.⁴⁹

Mimo jiné byla Židům odpírána možnost vyššího vzdělání, byla zřizována tzv. *ghetta*, kam byli soustředěni a kde žili. Nechybělo ani vyloučení z kulturního a společenského života. Platil zákaz vstupovat do veřejných dopravních prostředků a veřejných místností. To tedy znamená, že Židé nemohli chodit do kin, divadel, kaváren, knihoven apod.⁵⁰

Mnohem ostřeji však spolu se svými přívrženci zasáhl v noci ze dne 9. - 10. listopadu 1938, kdy hovoříme o tzv. *křišťálové noci* (Kristallnacht). V tento den došlo v Německu k nejhoršímu pogromu v moderní evropské historii. Bezprostřední záminkou k rozpoutání orgií násilností byla smrt německého diplomata v Paříži. Ernst Rath, třetí tajemník německého velvyslanectví, byl zastřelen Herschelem Grynzspanem, sedmnáctiletým polským Židem, který se tak pomstil za vyhoštění své rodiny a dalších polských Židů z Německa. Slavná událost byla pojmenována po roztříštěném skle výloh židovských obchodů, oken domů a synagog

⁴⁸ GRÜNDBERG, K. *Adolf Hitler, Životopis Führera*, s. 307, 309.

⁴⁹ Tamtéž, s. 240.

⁵⁰ KUKLÍK, J. *Dějepis pro gymnázia a střední školy, nejnovější dějiny*, s. 83.

vymlácených výtržníky po celé zemi. Došlo k bezpočtu ukrutností, násilností. Téměř stovka Židů byla zabita na místě a dalších asi třicet tisíc bylo odvečeno do koncentračních táborů. Následně Hitler nařídil to, aby židovská obec zaplatila státu poplatek jako odškodnění za veškeré pustošení a ničení. To bylo odhadnuto na miliardu marek, asi 250 miliónů dolarů.⁵¹

Postupem času, se Hitler začal zmocňovat sousedních zemí, myslíme tím počáteční tzv. „*Anschluss*“ Rakouska, 12. března 1938, později obsazení československých pohraničních území tzv. *Sudet*, 15. března 1939 a posléze nato rozpoutání války, která se stala celosvětovým konfliktem. V těchto letech (1939-1945) se právě Židé stávají největšími oběťmi. Ačkoliv nacistické oddíly SA (Sturmabteilung - úderný oddíl), běžně po léta Židy terorizovaly, tak toto byl od středověku prvním státem schválený pogrom proti německým Židům. Mimo jiné existoval jistý plán deportovat Židy na ostrov Madagaskar, tedy odstěhovat židovské obyvatelstvo do bývalé francouzské kolonie. O tom se uvažovalo ještě v druhé polovině července 1940, tedy v době, kdy Německo porazilo Francii. Později se jeho myšlenky stále více radikalizují a Hitler začíná mluvit o tzv. „*konečném řešení židovské otázky*“, o jejich vyhlazení. K tomuto rozhodnutí dochází v roce 1941. Ministru zahraničních věcí Joachimovi von Ribbentropovi a jeho nejbližším spolupracovníkům bylo sděleno „*Führerovo*“ rozhodnutí, „že Židé nemají být vyváženi na Madagaskar, ale na *Východ*“. ⁵²

Andreas Hillgruber v pojednání pod názvem Die „Endlösung“ und das deutsche Ostimperium als Kernstück des rassenideologischen Programms des Nationalsozialismus - „*Konečné řešení*“ a německé východní impérium jako jádro rasově ideového programu nacionálního socialismu - analyzuje spojitost mezi ozbrojeným tažením proti SSSR, které nacisté označovali za „*ideologickou vyhlazovací válku*“, a bezprostředním uskutečňováním programu nepřímé i přímé exterminace ras, jež byly prohlášeny za „*neplnohodnotné*“ nebo „*bezceenné*“. Etapou, která předcházela úplnému

⁵¹ FUCHS, T. *Hitler ve faktech*, s. 161.

⁵² GRÜNDERG, K. *Adolf Hitler - Životopis Führera*, s. 241.

vyhlazení, byla činnost tzv. *operačních skupin* (Einsatzgruppen) na okupovaných východních územích. Bylo to právě v době, kdy Himmler (odvolávaje se na Hitlerův příkaz) nařizuje instalovat v koncentračním táboře Auschwitz II-Birkenau (Osvětim-Březinka) plynové komory s „*vysokou výkonností*“. Pro přípravu jednotlivých fází vyhlazování, pro tzv. *deportaci do táborů smrti*, mělo důležitý význam koncentrace židovských občanů v uzavřených územních jednotkách čili ghettech. Izolace od ostatního obyvatelstva a vyhladovění je mělo srazit na dno bídy. Zničení lidského organismu hladem a nemocemi mělo vyvolat psychickou lhostejnost a odevzdanost osudu.⁵³

„*Konečné vypořádání se Židy*“ jakožto viníky „*odpovědnými za vypuknutí války*“ sám Hitler vyhlásil postupně 22. června a 6. října 1941, 30. ledna, 14. února, 1. března a 29. května 1942.⁵⁴

Finální rozhodnutí o úplném vyhlazení Židů padlo na tajné konferenci 20. ledna 1942 ve vile Am Grosen 56-58 Wannsee na předměstí Berlína. Předsedajícím a hostitelem se stal šéf Hlavního úřadu říšské bezpečnosti, ústředního orgánu policie a tajných služeb nacistického státu Reinhard Heydrich. Ten byl 27. září 1941 jmenován zastupujícím říšským protektorem v Čechách a Moravě, postaral se, aby tato krvavá stopa zůstávala viditelná i na českém území.⁵⁵ Mimo jiné se „*konečné řešení židovské otázky*“ mělo týkat kromě všech okupovaných zemí i Velké Británie, Irska, Švédska, Španělska, Turecka a SSSR, tedy všeho židovského obyvatelstva Evropy, čítajícího asi jedenáct miliónů osob. Heydrich nastínil, jak bude organizováno masové vyvražďování, které od roku 1942 nabylo totálního charakteru.⁵⁶

⁵³ GRÜNDERG, K. *Adolf Hitler - Životopis Führera*, s. 241 - 242.

⁵⁴ Tamtéž, s. 242.

⁵⁵ BRENNER-WONSCHICKOVÁ, H. *Děvčata z pokoje 28 - Přátelství, naděje a přežití v Terezíně*, s. 35.

⁵⁶ Tamtéž, s. 244.

1.4.3 První koncentrační tábory

20. března 1933 vzniká první koncentrační tábor v Dachau u Mnichova a o den později v Oranienburgu. Následovaly Sachsenhausen u Berlína (1936), Buchenwald ve středním Německu (1937) a řada dalších. Tyto koncentrační tábory nebyly tak dokonalé jako ty, které vznikly později. Mínil se tím pozdější vyhlazovací komplex v Osvětimi. Tento tábor si vybudovali sami vězni a byl považován za továrnu smrti. Do tohoto a mnoha jiných táborů byli koncentrováni všichni Židé nejenom z Německa, ale z celé okupované Evropy, a to z Polska, Československa, Ruska, Francie, Maďarska, Nizozemska, Řecka atd. Většina se jich v polovině třicátých let nacházela v bývalých továrnách nebo skladištích. Další skupinu vězňů tvořili komunisté, socialisté, kněží, tělesně postižení, cikáni, homosexuálové, Svědkové Jehovovi. Zkrátka a jednoduše všichni, kdo se jakýmkoliv způsobem vzepřeli stávajícímu režimu nebo byli jakýmkoli způsobem pro Hitlera nepohodlní.⁵⁷

Obr. 8: Židovské děti

Zdroj: www.google.cz

Život v těchto zařízeních byl tvrdý. Už tehdy se s Židy zacházelo hůře než s ostatními vězni. Ve většině táborů fungovalo tzv. „židovské komando“, které vykonávalo tu nejodpornější a nejspínavější práci, jako bylo čištění latrín. Sadističtí dozorcí často Židy nutili vykonávat nesmyslné a ponižující úkony, jako například klečet v žáru poledního slunce a zuby vytrhávat travu rostoucí mezi jednotlivými dlažebními kostkami vězeňského dvora. Při těchto úkonech

⁵⁷ BLODIG, V., et al. *Památník Terezín Národní kulturní památka, Téma: Holocaust, Informační materiálno učitele k výuce na základních a středních školách*, s. 8.

je dozorci řvaním a kopanci popoháněli k vyšší rychlosti. Nadále docházelo ke stále prohlubujícím se násilnostem, kdy vězni byli často doslova ubiti k smrti. Docházelo k tomu spíše individuálně nikoli masově. Denní režim táborů byl založen spíše na trestech než na výkonu nějaké smysluplné činnosti. Budíček byl za svítání a denní program začínal stláním postelí. Slamníky musely být vyrovnané v zákrytu, v souladu s přísným německým drilem. Pak následovalo denní hlášení, kdy vězni museli stát v zimě a v létě na nádvoří věznice často po celé hodiny. Pak následovala ranní rozcvička. Ta byla vsutku náročná. Mnohdy připomínala tělesné mučení. Každodenně docházelo po nekonečných dřepch a hodinách běhu ke zhroucení a vyčerpání.⁵⁸

Obr. 9: Síť koncentračních táborů a ghatt v Evropě

Zdroj: www.holocaust.cz

Přestože se v táborech vyložene nehladovělo, strava byla ubohá. Podávala se tři jídla denně a všechna byla tvořena z kyselého žitného chleba, zelí a bramborové polévky. Jednou týdně byla hrachová nebo čočková polévka. Čas od času se v polévce objevily kousky tvrdého chleba nebo slaniny. V koncentracích se v zimě netopilo a samozřejmě neexistovalo něco jako teplá

⁵⁸ POOL, J. *Tajní spojenci Adolfa Hitlera*, s. 116 - 118.

koupel. Někdy dokonce voda netekla, a tak se vězni nemyli. Nejstrašnější na tomto pekle bylo neustále bití a ponižování. Samozřejmě, že Židé byli trestáni mnohem více.⁵⁹

Uvedme jeden příběh, který hovoří sám za všechno. Erich Muehsam, známý židovský anarchista a spisovatel, který se zúčastnil komunistické revoluce v roce 1919, byl uvězněn hned, jak se Hitler dostal k moci. Svědci potvrdili, že jeho tvář byla neustále plná modřin a podlitin. Dnem i nocí se stráže SS chodili dívat „*na špinavého židovského revolucionáře*“. Přestože na jeho vyhublé a oslabené tělo byl smutný pohled, dozorcí ho vždy znovu a znovu nutili postavit se do pozoru a předvést jeho, snad již po sté, obřezaný penis. Pak ho do genitálií brutálně kopli a se smíchem odcházeli. On se zatím svíjel na zemi v ukrutných bolestech. Účel těchto prvních koncentračních táborů byl dvojitý, jednak uklidit někam jedince nepohodlné režimu, jednak zastrašit značné procento potenciálních odpůrců. Postupem času však počet uvězněných stoupal. Hitler nařídil postavit nové tábory v Belsenu, Gross-Rosenu, Papenburgu, Ravensbrucku a již zmíněný koncentrační tábor v Osvětimi.⁶⁰

Pojďme si teď ukázat mnohem stinnější stránku koncentračních táborů, než byly ty, co tu byly dříve. Nyní shlédneme něco otřesného, šokujícího, ale pravdivého!!! Na hrůzy osvětimského vyhlazovacího tábora se nesmí nikdy zapomenout!!!

⁵⁹ POOL, J. *Tajní spojenci Adolfa Hitlera*, s. 55 - 56.

⁶⁰ Tamtéž, s. 117.

1.5 Osvětim (1940 - 1945)

1.5.1 Stručná charakteristika

Jeden z nejděsivějších a nekrutějších vyhlazovacích táborů v dějinách lidstva nese název Osvětim a nachází se na území dnešního Polska. Myšlenka na vybudování tohoto tábora se zrodila v Úřadě vedoucího SS policie ve Vratislavi. Vedoucím úřadu byl SS-Gruppenführer Erich dem Bach-Zelewski, jemuž byl podřízen inspektor gestapa SS-Oberführer Arpád Wigand, který svůj návrh zdůvodňoval tím, že je nutné provést hromadné zatýkání polského obyvatelstva ve Slezsku. Průzkumu terénu se zúčastnil rovněž vedoucí koncentračního tábora v Sachsenhausen Rudolf Hess. Příkaz ke zřízení tábora v Osvětimi byl vydán v dubnu roku 1940. Velitelem tábora se stal právě Rudolf Hess. **Dne 14. června 1940 nacisté odeslali první transport Poláků do Konzentrationslager Auschwitz I, Kmenový tábor.**⁶¹

Obr. 10: Hlavní vchod do Osvětimi

Zdroj: vlastní

Podle statistických výpočtů pořízených po válce zahynulo ve všech nacistických táborech kolem deseti milionů osob!!! Docházelo k vyvražďování především Židů (těch bylo zavražděno okolo 6 miliónů), sovětských válečných zajatců, cikánů, kněží, homosexuálů, Svědků Jehovových. Umírali zdraví a nemocní, starci i děti. Přivedli je sem z měst i venkova, z jiných koncentračních táborů. Židé byli klamáni tím, když jim

⁶¹ SMOLÉN K. *Auschwitz: Průvodce po muzeu*, str. 17.

bylo řečeno, že jedou „osídlit“ jiná území.

1.5.2 Vyhlašovací kombinát

Správě tábora podléhalo území o rozloze kolem 40 km². Těžištěm tohoto území byl mateřský tábor v Osvětimi (Auschwitz I, Kmenový tábor), který se nacházel v jihovýchodní části a byl vzdálen asi 3 km od tábora v Březince (Auschwitz II nebo Birkenau) ležícího na severozápad. Tábor v Březince byl mnohem větší než v Osvětimi. Byl to největší koncentrační tábor. Další známý tábor v Monowicích (Auschwitz III), k němuž patřilo na čtyřicet pobočných táborů (Nebenlager) rozmístěných po celém Slezsku. Ty se zřizovaly nedaleko hutí, dolů a továren.⁶² Vedle toho pak vznikaly další - Treblinka, Majdalek, Belžec, Chelmno, Sobibor atd.

Dne 3. září 1941 byl proveden první pokus plynování cyklonem B, docházelo tak k masovému vraždění, při kterém byly mrtvolky spalovány v krematoriích. Později, pro jejich velké množství, byly zakopávány do hromadných hrobů. Současně těla obětí byla spalována na obrovských hranicích. O tom, jak velké byly tyto hranice, svědčí i ta skutečnost, že kouř z ohořelých těl bylo cítit na vzdálenost několika kilometrů.⁶³

1.5.3 Správa tábora

Správa tábora měla několik oddělení - komandaturu, politické oddělení, vedení tábora, pracovní oddělení, administrativu a nemocnici. Vedoucími jednotlivých oddělení byli důstojníci SS, kterým byl podřízen personál skládající se rovněž z příslušníků SS.⁶⁴ Jakousi prodlouženou rukou aparátu SS, byla tzv. *samospráva vězňů*, kterou v prvním období tvořili zločinci z povolání. Samospráva se dělila na dvě skupiny, z nichž jedna dohlížela na vězně ve volném čase, ta druhá při práci. V čele první skupiny stál starší tábora (Lagerältester), jemuž byli podřízeni blokoví, jejich zástupci. Administrativní

⁶² SMOLÉN, K. *Auschwitz: Průvodce po muzeu*, s. 53.

⁶³ Tamtéž, s. 27 - 28.

⁶⁴ Tamtéž, s. 46.

záležitosti vedl písař. Funkcionáři této fikční správy nosili na levém rukávu zvláštní pásy s označením funkce.⁶⁵

1.5.4 Transporty smrti

Zatčení byli dopravováni do Osvětimi až ze vzdálenosti 2 400 km. Jeli v uzavřených nákladních vagónech. Během transportu nedostávali vůbec jídlo a ve vozech nebylo žádné hygienické zařízení. Na poradách ministerstva dopravy byl určován přesný jízdní řád pro transporty směřující do tábora. Dveře vagónů se poprvé otvíraly v Březince u železniční rampy, která vedla do krematoria č. II a III, tam esesmani prováděli tzv. selekci, neboli třídění. Podle velitele tábora Rudolfa Hesse vypadala selekce takto: *„Vagóny se vykládaly jeden po druhém. Po odevzdání zavazadel museli Židé předstupovat jednotlivě před lékaře SS, který rozhodoval o jejich pracovní schopnosti. Práceschopné odváděli hned v malých skupinách do tábora.“* *„Posuzujeme-li transporty jako celek, bylo v nich průměrně 25 - 30% práceschopných...“*.⁶⁶ Selekcce na rampě se však neprováděla u všech vězňů. Některé transporty byly odeslány přímo do tábora, kde se museli podrobit tzv. obřadu „přivítání“.⁶⁷

Obr. 11: Železniční trať vedoucí do tábora

Zdroj: vlastní

První vězni přišli do tábora 14. června 1940 a byli to Poláci v počtu sedm set dvaceti osmi osob. Jakmile se za novými „obyvateli“ tábora zavřely

⁶⁵ SMOLÉN, K. *Auschwitz: Průvodce po muzeu*, s. 47.

⁶⁶ Tamtéž, s. 23 - 25.

⁶⁷ Tamtéž, s. 41.

brány, museli se postavit do řad. Vedoucí je upozornil, aby nezapomněli, že přišli do „*koncentračního tábora, z něhož není jiného východu než komínem krematoria...*“. Potom byli zahrnuti do bloku č. 26, před nímž se museli svléknout, byli ostříhání a pak napěchováni do lázně. Za neustálého bití a řevu na ně pouštěli proudy vařící nebo ledové vody a po několika minutách, bez ohledu na roční období je vyháněli nahé na nádvoří. Tam dostali pruhované šaty. Registrace nováčků se prováděla číselným tetováním levé ruky. Zpočátku se tetovalo zvláštním kovovým razítkem, jehož čísla byla zhotovena z dosti silných jehel dlouhých asi jeden centimetr. Později tato metoda probíhala jehlou nasazenou na dřevěné rukojeti, která připomínala násadu péra. Od tohoto okamžiku lidé přestali být lidmi a stali se pouhými čísly.⁶⁸

1.5.5 Život vězňů

Obyčejný den začínal a končil apelem (nástupem). Z počátku se konaly během dne tři, později dva a v koncovém období, kdy se táborová správa snažila využít pracovního dne co nejvíce, pouze jeden, a to večer. Stálý pohled na hustou síť drátů nabitých elektrickým proudem, který vylučoval jakoukoliv naději na svobodu, denně se opakující obraz umírání spoluvězňů a starost o osud nejbližších mělo zhoubný vliv na duševní stav jedinců. V této beznadějně situaci se zmožili, pokud jim to síly ještě dovolily na poslední čin a „*šli na dráty*“. Tak se v táboře označovala sebevražda.⁶⁹

Obr. 12: Hustá síť elektricky nabitých drátů

Zdroj: vlastní

⁶⁸ SMOLÉN, K. *Auschwitz: Průvodce po muzeu*, s. 42.

⁶⁹ Tamtéž.

1.5.6 Každodenní dřina

Osvětimský tábor postavili vězňové. Pracovali na jeho výstavbě - stavěli cesty, mosty, železnice, budovy, mimo jiné upravovali terén apod. Ke zvlášť těžkým patřila práce u válce. Obrovský válec táhli především Židé a kněží. Urovnával se jím povrch apelplacu, který byl uprostřed tábora.⁷⁰ Vězni pracovali při výrobě děl a chemikálií, při těžbě uhlí. Podle neúplných dokumentů bylo odpracováno v lednu 1943 pro zbrojařský průmysl 6 083 pracovních dnů, kdežto v listopadu 537 000 pracovních dnů.⁷¹

Dále byli zaměstnáni v zemědělských, rybných a drůbežářských závodech. Stavěli plynové komory a krematoria, pracovali při vysušování terénu a v různých průmyslových podnicích, jako byly například *Deutsche Ausrüstungswerke (DAW)*, *Deutsche Erd-und Steinwerke (DESt)* a v mnoha jiných.⁷² Tyto práce byly velmi fyzicky náročné a vyžadovaly mnoho sil. Ty však zajatci neměli, jelikož trpěli hladem a podvýživou.⁷³

1.5.7 Hlad

Vězeň dostával stravu třikrát denně. Avšak to nebyla strava. Ke snídani kolem půl litru náhražky černé kávy nebo čaje a nejvýše 5 g cukru. Polévka se vydávala v poledne, tedy horká, ale po určité době se nalávala do misek, ve kterých stála do pozdních večerních hodin, a proto byla studená. Obsahovala brambory, tuřín nebo zelí s minimálním množstvím masa nebo tuku. Často se vařila z odpadků zbylých po třídění potravin z hromadných transportů. Poněvadž se odpadky nečistily, v polévce byly různé předměty, jako knoflíky, kousky papíru apod. K večeři se podávala „káva“ nebo „čaj“, kousek chleba o váze 300 - 350 g a k tomu buď uzenina o hmotnosti 20 g, margarín (kolem 30 g), marmeláda (polévková lžíce) nebo sýr (asi 30 g). V pátek někdy vězeň obdržel 5 - 6 neloupaných středně velkých vařených brambor. Kalorická hodnota denního příjmu potravin činila asi 1 300 až 1 700 kalorií, což je

⁷⁰ SMOLÉN, K. *Auschwitz: Průvodce po muzeu*, s. 51 - 52.

⁷¹ Tamtéž, s. 53.

⁷² Tamtéž, s. 52.

⁷³ Tamtéž.

mnohem méně než minimální norma pro lidský organismus v klidu. Mnoho lidí bylo podvyživeno a častokrát umíralo.⁷⁴

Z výpovědi Vážených pamětnic Marty Kottové a Evelyny Merové, žen, které přežily hrůzy koncentračního tábora v Terezíně a vyhlazovacího tábora v Osvětimi, se později budeme moci dozvědět, že výše popisovaná strava, zachycená v historických knihách, byla mnohdy střídmější, než leckdy autoři popisují.

V táborové hantýrce se podvyživenému říkalo „*musulman*“. Postava takového člověka připomínala kostlivce. Kostí byly potaženy jen kůží, zrak byl těkavý. Takový jedinec se podle stupně podvýživy pohyboval pomalu, bez síly unést vlastní váhu těla. „*Musulman*“ nemohl soustředit své myšlenky a ztrácel paměť, mnohdy ani nevěděl, jak se jmenuje.⁷⁵

Obr. 13: Podvyživené děti

Zdroj: www.google.cz

1.5.8 Osud dětí a žen

V počátečním období byly těhotné ženy a děti odesílány přímo do plynových komor. Stávalo se však, že matky rodily na topném kanálu. Rodička nejčastěji umírala na otravu. Jestliže se porod podařil, dítě brali lékaři SS a zabíjeli jej. V roce 1943 novorozeňata árijského původu mohla zůstat

⁷⁴ SMOLÉN K. *Auschwitz: Průvodce po muzeu*, s. 57.

⁷⁵ Tamtéž, s. 58.

naživu, a to za neoficiálního souhlasu SS. Byla pojata do táborové evidence, a jelikož měla malou ručičku, vytetovali jí číslo na předloktí, stehýnko nebo zadeček. Většinou ale umírala hned po několika dnech. Přežila jen ta, která přišla na svět těsně před osvobozením tábora.⁷⁶ Esesmani prováděli čas od času selekce do plynových komor i mezi dětmi. Ta probíhala takto: „*Esesáci natáhli drát ve výši 120 cm. Všechny děti, které pod ním prošly, šly na smrt. Malé děti o tom věděly, a proto natahovaly své krčky co nejvýše, aby se tak octly ve skupině zachráněných.*“. Pro malé vězně platily stejné předpisy a tresty jako pro dospělé.⁷⁷

1.5.9 Trestání

Vězni v koncentračních táborech byli velmi často trestáni a mučeni. Do obyčejných cel byli umisťováni během vyšetřování, do temných komor posílali vězněné k odpykávání si trestu. V temné komoře, o rozloze asi 7 m² trávili celou noc a ráno museli vstávat do práce. Dále tu existovaly tzv. „*Stehstelle*“, tedy cely, ve kterých se smělo jen stát. Tělesné tresty byly vyměřovány na zvláštním kozlíku. Oficiální počet dvaceti pěti ran dosahoval při horlivosti SS důstojníků až sedmdesáti pěti. Trestaný přitom musel nahlas německy počítat každou ránu. Když se spletl, začínalo se s bitím znova. Dalším druhem trestu bylo zavěšování na trámu. Člověk byl pověšen za ruce, které byly vytočené dozadu tak, že se špičkami nohou sotva dotýkal země. Takto visel až několik hodin. Kromě toho byli trestáni prací mimo pracovní dobu, „sportem“ - vězni museli vydávat další kvantum energie, dále pak přerazením do jiného tábora (např. do kamenolomů v koncentračním táboře v Mathausenu), pobytem ve zvláštních celách v podzemí bloku číslo 11.⁷⁸

1.5.10 Průběh vraždění

Podle zachráněných technických plánů plynových komor a krematorií, dále podle zřícenin těchto budov a podle popisu bývalého velitele tábora

⁷⁶ SMOLÉN K. *Auschwitz: Průvodce po muzeu*, s. 62.

⁷⁷ Tamtéž, s. 30 - 31.

⁷⁸ Tamtéž, s. 78, 80, 82, 83.

Rudolfa Hesse lze přesně konstatovat postup při vraždění. Po selekci na rampě ujistili esesmani osoby určené do plynu, že se jdou koupat. Ve stropě plynové komory byly umístěny sprchy. Těmi však voda nikdy netekla. Pomocí holí a vycvičených psů vehnali nacisté do komory o ploše asi 210 m² kolem 2 000 obětí. Potom zavřeli pevně její dveře a skrz stropní otvory vhažovali dovnitř cyklon. Cyklon B v krystalech je jedním z nejprudších a nejrychleji účinkujících jedů. Smrt nastává vnitřním zadušením se současným pocitem strachu, závratěmi a zvracením. Je pochopitelné, že nejdříve umíraly děti, poté jejich rodiče, prarodiče. O to horší to musela být smrt. Po patnácti až dvaceti minutách dozorci otevřeli komoru. Zavražděným vytahovali zlaté zuby, stříhali vlasy, brali náušnice a prsteny. Poté mrtvolu dopravovali do kremačních pecí.⁷⁹

1.5.11 Využívání mrtvol

Při osvobození tábora našla Rudá armáda ve skladištích okolo 7 000 kg vlasů zabalených do papírových pytlů, každý vážil průměrně dvacet pět kilogramů. Byl to jen zbytek vlasů, které správa tábora nestačila odeslat ke zpracování do Bavorska (firma Alex Zink). Jeden kilogram vlasů prodávala německá správa tábora za 50 feniků. Umělé zuby z drahých kovů byly zavražděným vytrhávány, taveny do šamotových krychlí a zasílány Ústřední zdravotní službě SS. Popel ze spaloven se zakopával do jam nebo byl vhažován do okolních jezer a řek.⁸⁰

1.5.12 Loupení majetku

Ve vyhlazovacím táboře Osvětim existovala jakási úklidová četa (Aufräumungskomando), která měla za úkol „zpracovat“ zavazadla nově příchozích vězňů. Každý deportovaný totiž musel uložit své kufry, tašky a všechno ostatní, co s sebou přivezl, na nádražní rampě v Osvětimi. Vězni patřící do úklidového komanda pak tento majetek třídili a znovu nakládali do vagonů, které směřovaly do Německa. Úklidové komando bylo též nazýváno

⁷⁹ SMOLÉN, K. *Auschwitz: Průvodce po muzeu*, s. 28.

⁸⁰ Tamtéž, s. 32 - 33.

„kanada“. Toto označení mělo připomínat zemi, kde byl přebytek potravin. Komando pracovalo pouze ve dne. Tvořilo jej asi dvě až čtyři sta vězňů, převážně žen. Veškerý majetek, který vězni přivezli do tábora, byl shromažďován ve zvláštních skladištích, které měly podobu dřevěných baráků a dřevěné kůlny, které se říkalo „Albertova kůlna“. ⁸¹

Právě zde se třídilo obrovské množství šatů, prádla, bot, toaletních potřeb, kuchyňských předmětů, cenností, deviz apod. Nakonec byl uloupený majetek posílán různým nacistickým organizacím. ⁸²

1.5.13 Maskování zločinů

Průběh vyvražďování a život v koncentračním táboře uchovávali nacisté v přísné tajnosti. Všichni esesmani museli podepsat prohlášení, ve kterém slibují, že během služby v táboře i po přeřazení k jiné jednotce nebudou mluvit o tom, co se dělo v táboře. Aby akce vyvražďování zůstala utajena, uváděli nacisté v úředních dokladech krycí názvy (např. SB-Sonderbehandlung, GU-Gesondert untergebracht). Také zařízení pro vyhlazování vězňů stavěla firma „Topf und Söhne“, vypadala nevinně. ⁸³

1.5.14 Pokus o likvidaci tábora

Jak se přibližoval konec druhé světové války a o osudu nacistického Německa bylo téměř rozhodnuto, tak nezbývalo předním nacistům nic jiného, než to, že za sebou co nejrychleji a nejefektivněji zarovnajíc děsivé stopy. Proto chtěli tábor doslova zdemolovat. V úmyslu měli bombardovat všechny objekty, vyhodit je do vzduchu a vyvraždit všechny vězně. Jednalo se o tzv. *Mollův plán*. Zprávu o tomto úmyslu předala odborová organizace mimo tábor a vypracovala vlastní plán protiakce. Jeho autorem byl tehdejší vězeň Józef Cyrankiewicz. Je v něm uveden početní stav posádky SS, její vyzbrojení

⁸¹ BURGER, A. *Ďáblova dílna, Padělatelská dílna v koncentračním táboře Sachsenhausen*, s. 45 - 46.

⁸² SMOLÉN, K. *Auschwitz: Průvodce po muzeu*, s. 34 - 35.

⁸³ Tamtéž, s. 30 - 31.

a počet vězňů schopných účasti v ozbrojeném povstání. Naštěstí nebyl Mollův plán zcela naplněn, a tak končící se válkou do koncentračních táborů vnikly sovětské jednotky a koncentrákům „odzvonoilo“. Je však bolestné, že velký počet vězňů nebylo možné zachránit.⁸⁴

⁸⁴ SMOLÉN, K. *Auschwitz: Průvodce po muzeu*, s. 31.

1.6 Terezín v „konečném řešení židovské otázky“ (1941-1945)

Terezín se stal místem posledního výdechu několika desítek tisíc nevinných lidí, kteří se „provinili“ tím, že se narodili jako Židé.

1.6.1 Vznik a historické osudy Terezína

Terezín je město ležící na soutoku Labe a Ohře, a to asi šedesát kilometrů severozápadně od Prahy. Do podvědomí nejen naší, ale celosvětové veřejnosti vešel především nejsmutnějším a nejtragičtějším obdobím své historie v letech druhé světové války. Terezín se stal jedním ze symbolů vyhlazování židovského obyvatelstva a ostré perzekuce politických odpůrců nacismu právě v tomto období.⁸⁵

Historie tohoto města začíná již na sklonku 18. století, kdy padlo rozhodnutí o stavbě pevnosti. Jejím úkolem mělo být zabezpečení pozemní komunikace Drážďany - Lovosice - Praha a dále pak významné vodní cesty, tedy řeky Labe. Podnětem k výstavbě této pevnosti byly zkušenosti z válek, které v 18. století stávající habsburská monarchie vedla s Pruskem.⁸⁶

Základní kámen byl položen 10. října 1780 císařem Josefem II. V této době již po několik měsíců probíhaly stavební práce a od 12. dubna 1780 fungovalo ženijní ředitelství, které tyto práce vedlo. V jeho čele stanul plukovník Karl Niklas von Steinmetz, pozdější generál a první velitel pevnosti. Dne 12. prosince 1780 byla pevnost císařským nařízením pojmenována na počest Josefovy matky Theresienstadt - Terezín. Stavba pokračovala velmi rychle a již 22. září 1784 se tato pevnost stala uzavřeným místem, jehož brány byly osazeny strážemi. V červnu 1790 proběhlo za účasti hlavního projektanta pevnosti, generála Karla Pellergrinoho, přezkoušení zavodňovacího systému a stavba byla prohlášena za bojeschopnou. Celkem se na výstavbě tohoto opevněného systému podílelo na 1 500 zedníků a 15 000 vojáků. Pokud se týče

⁸⁵ BLODIG, V. *Terezín - Terezín v „konečném řešení židovské otázky“ 1941-1945*, s. 11.

⁸⁶ Tamtéž.

finančních nákladů, tak ty se vyšplhaly na stávající dobu ohromující výše asi 12 500 000 zlatých.⁸⁷

Terezínská pevnost se stala vrcholem tehdejšího stavitelství vůbec. Císařským osidlovacím patentem z 9. prosince 1782 byla zároveň povolena stavba civilních domů a Terezín byl prohlášen za královské město. V polovině 19. století udělila císařská dvorská kancelář Terezínu městský znak. V tomto období mělo město výrazně německý charakter. Německá byla rovněž obecná škola. Hospodářský a společenský život určovala vojenská posádka. Jejím pýchou byl především pěší pluk č. 42, který do královského města přišel v roce 1817. O rok dříve se čestným majitelem pluku stal vévoda z Wellingtonu, vítěz nad Napoleonem v bitvě u Waterloo. Po vypuknutí Prusko - rakouské války v červnu 1866 docházelo k rozsáhlým přípravám na obranu pevnosti. Po uzavření spojenečství mezi Rakousko - Uherskem a Německem v roce 1879 již zcela ztratila strategický význam a v roce 1888 došlo ke zrušení pevnostního statutu Terezína, který se stal posádkovým městem. Postupem času došli i k bourání několik pevnostních bran, hradeb. Vznikly nové veřejné stavby, v omezené míře i hospodářské podniky. Jak se měnil vzhled Terezína, tak se postupem času měnilo i národnostní složení obyvatelstva. Na počátku dvacátého století již podíl českého obyvatelstva výrazně převážil nad německým. Pevnost Terezín mimo jiné sloužila jako vojenská trestnice. V letech první světové války překročil počet politických vězňů žalářovaných v Malé pevnosti dva a půl tisíce osob. Nejznámější z nich byli účastníci sarajevského atentátu. Gavrilo Princip, který osudné výstřely v Sarajevu vypálil, tak i jeho nejbližší spolupracovníci Trifko Grabež a Nedeljko Čabrinovič v Malé pevnosti nepřežili. Terezínem tehdy prošlo i tisíce ruských, italských, srbských a rumunských vojenských zajatců umístěných v táborech z dřevěných baráků postavených za městem. Zajatci pracovali v okolí a na práci byli posíláni do ostravských dolů a do zemědělství. Na epidemie

⁸⁷ BLODIG, V. *Terezín - Terezín v „konečném řešení židovské otázky“ 1941-1945*, s. 11.

a podvýživu zemřelo více než tisíc ruských zajatců a stovky dalších z jiných států.⁸⁸

28. října 1918 byl vyhlášen samostatný československý stát. České obyvatelstvo Terezína s nadšením přivítalo tuto skutečnost. Terezín totiž získal po odchodu německého obyvatelstva do blízkých Litoměřic téměř ryze český ráz. V meziválečném období došlo proto k rychlému rozvoji politického, kulturního i společenského života. Naproti tomu hradby dále blokovaly možný hospodářský rozvoj města.⁸⁹

K důležitému zvratu došlo po mnichovské konferenci na počátku října 1938. Terezín se náhle změnil v město na hranici, do něhož proudily tisíce uprchlíků z pohraničních oblastí odtržených od Československa a okupovaných Hitlerovým Německem. To nejhorší však město čekalo. Dne 15. března 1939 došlo k okupaci zbytku českých zemí. O dva dny později byli v Malé pevnosti umístěni první političtí vězni, kteří byli zatčeni v průběhu „*Aktion Gitter*“ (Akce mříže). V červnu 1940 zde pražské gestapo zřídilo policejní věznici. Mezi vězněné patřili příslušníci českých odbojových organizací, příbuzní a pomocníci parašutistů, kteří uskutečnili atentát na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha v květnu 1942. Další vězni byli zatýkáni za projevy individuálního odporu. Asi devadesát procent vězněných tvořili Češi, zbývající část občané tehdejšího Sovětského svazu, Poláci, Francouzi a jiní. Avšak nejhorší postavení měli ve věznicích Židé. Ti sem přicházeli za trest ze sousedního ghetta, či jako příslušníci českého odbojového hnutí, nebo osoby, které nerespektovaly protižidovská nařízení. Celkem prošlo terezínským vězením více než 32 000 lidí, z nichž na 2 600 zemřelo. Asi tři sta jich bylo popraveno, ti ostatní byli umučeni dozorcí, podlehlí epidemiím, hladu či fyzickému vyčerpání. Z těch, kteří z Terezína odešli do jiných věznic nebo koncentračních táborů, zahynulo dalších 5 500. **V samotném městě Terezín vzniklo 24. listopadu 1941 ghetto, jakýsi**

⁸⁸ BLODIG, V. *Terezín - Terezín v „konečném řešení židovské otázky“ 1941-1945*, s. 11 - 12.

⁸⁹ Tamtéž, s. 12.

sběrný a průchozí tábor pro židovské vězně, původně určené pro soustředování Židů z tehdejšího Protektorátu Čechy a Morava.⁹⁰

Ovšem postupem času, přesněji od roku 1942 do tohoto koncentračního tábora začali přijíždět i Židé z Říše (Německo, Rakousko). Později následovaly transporty židovských vězňů ze Slovenska, Dánska, Nizozemska a Maďarska. Celkem bylo transportováno do zdejšího ghetta na 140 000 Židů, k nimž na konci druhé světové války přibýlo ještě více než 15 000 dalších vězňů, evakuovaných před blížící se frontou z různých koncentračních táborů. **Sečteno a podtrženo, branami terezínského ghetta prošlo na 155 000 mužů, žen a dětí. Co je však na této skutečnost nejhorší, je to, že více než 118 000 z nich zahynulo!!!**⁹¹

Obr. 14: Terezínské krematorium

Zdroj: vlastní

⁹⁰ BLODIG, V. *Terezín - Terezín v „konečném řešení židovské otázky“ 1941-1945*, s. 12.

⁹¹ Tamtéž, s. 13.

1.7 Ghetto Terezín - Sběrný a průchozí tábor pro Židy

Zničení lidé
jdou ulicí
děti jsou úplně bledé
na zádech mají tlumoky
transport to polský jede.
Jedou jím staří
a jedou jím mladí
a jedou jím zdraví
a jedou jím nemocní
a neví, jestli to přečkají.⁹²

Ve druhé polovině roku 1941 vstoupilo „*konečné řešení židovské otázky*“ do nové fáze. Jejich hromadná likvidace nejprve začala na okupovaných územích tehdejšího Sovětského svazu. Úkolem vyhladit židovské obyvatelstvo byly pověřeny orgány SS a jim podřízené policejní složky. Koordinátorem všech akcí se stal šéf Hlavního úřadu říšské bezpečnosti Reinhard Heydrich, který k tomu dne 31. července 1941 obdržel oficiální pověření od Hermanna Göringa jako předsedy ministerské rady pro obranu třetí říše.⁹³

Říšský vůdce SS Heinrich Himmler i Reinhard Heydrich si ale uvědomovali technické a organizační problémy, které byly spojeny s tímto úkolem. Vzhledem k požadavkům velení armády na komunikační kapacity i „vytížení“ popravčích komand z pohotovostních skupin SS (Einsatzgruppen) proto měli být Židé z Říše a protektorátu nejprve dopraveni do ghetta v Lodži a teprve poté deportováni do vyhlazovacích táborů. Plán ovšem narazil na přeplněnost tohoto ghetta. Najednou bylo potřeba zajistit jiné přechodné místo, kde by byli Židé soustředěni. Dne 2. září 1941 se stává zastupujícím říšským protektorem v Čechách a na Moravě právě Reinhard Heydrich. V tomto období

⁹² CHLÁDKOVÁ, L. *Terezínské ghetto*, s. 3.

⁹³ BLODIG, V. *Terezín - Terezín v „konečném řešení židovské otázky“ 1941-1945*, s. 31.

dochází k urychlení příprav a k zahájení další fáze „*konečného řešení*“ na území protektorátu. **Za nejvhodnější místo pro tento účel byl vybrán právě Terezín. Toto rozhodnutí bylo definitivně potvrzeno 17. října 1941.** V Terezíně, kde před válkou žilo asi 3 500 civilních obyvatel a přibližně stejný počet vojáků, mělo být najednou umístěno 50 000 až 60 000 židovských vězňů. Za necelý rok byl tento počet lidí opravdu dosažen.⁹⁴

Obr. 15: Hlavní vchod do tábora

Zdroj: vlastní

Terezín měl být v očích široké veřejnosti naprosto odlišným místem než takové, které představoval. Němečtí pohlaváři se snažili vyvolávat iluze o tom, že ghetto bude samosprávným územím, kde Židé budou moci žít a pracovat, až do té doby, než skončí válka. Toto přesvědčení mělo napomáhat k udržení klidu mezi budoucími oběťmi genocidy a získávat tak čas pro jejich plánovitou a postupnou likvidaci. K tomuto záměru mělo docházet bez jakéhokoliv narušení běžného života na území protektorátu.⁹⁵

1.7.1 První transporty do Terezína

Dne 24. listopadu 1941 dorazila do Sudetských kasáren v Terezíně skupina tří set čtyřiceti dvou mladých židovských mužů, příslušníků tzv. *komanda výstavby* (Aufbaumkomando). Tito muži měli za úkol připravit kasárenské objekty pro přijetí dalších transportů, které začaly do vznikajícího ghetta přijíždět od 30. listopadu 1941. K ubytování jim sloužily bývalé

⁹⁴ BLODIG, V. *Terezín - Terezín v „konečném řešení židovské otázky“ 1941-1945*, s. 31.

⁹⁵ Tamtéž.

dělostřelecké kasárny přejmenované na Sudetské, „zprovoznit“ se v krátké době mělo dalších deset kasárenských objektů. Znamenalo to vybavit obytné místnosti několikapatrovými lůžky, opravit stávající vojenské kuchyně apod.⁹⁶

Jestliže se člověk dostal do transportu, tak mu byl předurčen smutný osud, který se mu neměl možnost vyhnout. Pro židovského občana to znamenalo definitivní přerušení všech vazeb s dosavadním životem a nastoupení do vagónu, který vedl do hlubokého neznáma a do místa, kde bolest, utrpení a smutek hrály nejdůležitější roli. Židé zařazováni do hromadných transportů dostávali obsílky a museli se shromažďovat na určených místech ve větších českých a moravských městech. Ještě předtím jim bylo nařízeno odevzdat veškerý majetek. Ponechat si mohli jen několik osobních věcí, které měli uloženy ve svém kufru, jehož hmotnost nesměla přesáhnout padesát kilogramů. V několika dnech byly vyřizovány administrativní záležitosti a pak už následoval transport do Terezína.⁹⁷

Jen za první měsíc bylo do Terezína deportováno 7 354 Židů z protektorátu. Postupem času se toto číslo neustále zvyšovalo a do konce války mělo ghettem projít na 74 000 osob. Transporty přijížděly na nádraží do Bohušovic nad Ohří vzdáleného asi dva a půl kilometrů od Terezína. Právě odtud museli všichni vězni dojít pěšky do tábora. Mnozí ze starých či nemocných tuto namáhavou cestu s břemeny na ramenou nepřežili.⁹⁸

1.7.2 Život vězňů v Terezíně

Vězni v Terezíně obývali jak velké kasárenské budovy, tak ostatní domy ve městě, včetně půd, sklepů, dvorů. Muži, ženy i děti byli umisťováni na hromadné ubikace, kde žili v naprosto nejprimitivnějších podmínkách s využitím jen těch nejnutnějších potřeb - třípatrové postele, stůl, poličky a věšáky na osobní věci. Postrádali své soukromí. Zpočátku děti do dvanácti let

⁹⁶ CHLÁDKOVÁ, L. *Terezínské ghetto*, s. 6 - 7.

⁹⁷ BLODIG, V. *Terezín - Terezín v „konečném řešení židovské otázky“ 1941-1945*, s. 31.

⁹⁸ Tamtéž s. 32.

bydlely v kasárnách spolu s matkami, chlapci spolu s muži. V zimních obdobích se topilo jen zřídka, voda téměř netekla. Vězně často sužoval obtížný hmyz a štěnice, proti kterým se vedl neustálý boj. Terezínští zajatci se museli podrobit nejrůznějším příkazům a zákazům. Ihned po příjezdu do ghetta se všichni museli soustředit na vyhrazeném místě - tzv. *šlojsce* (od německého slova *die Schleus* - propust) a podrobit se kontrole, při níž esesáci a jimi pověřené osoby hledali zakázané věci. Ty jim byly odebrány. Hned na počátku byl vydán zákaz styku mužů a žen, zákaz chůze po chodnících, vlastnit cenné předměty, hudební nástroje či fotoaparáty. Každý musel uctivě zdravit velitele v uniformě. Po celou dobu také platil zákaz vlastnit cigarety, zapalovače a „civilní“ peníze. Mimo jiné se v některých obdobích nesmělo vycházet mimo ubikace, svítit, pořádat kulturní představení nebo odesílat či přijímat korespondenci.⁹⁹

Pokud se týče stravování v táboře, tak to bylo nedostatečné. Příděly potravin nemohly stačit při těžké fyzické práci, kterou tu bylo třeba vykonávat. Strava byla jednotvárná, bez potřebných vitamínů. Vězni ztráceli až třetinu své váhy, byli unaveni a snáze podléhali nemocem. Nejvíce trpěli hladem starší lidé, kteří dostávali nejmenší množství jídla. Šťastný byl ten, kdo mohl obdržet balíček zvenčí. Bohužel s postupující válkou zůstávalo na svobodě stále méně osob, které mohly zásilku do tábora poslat.¹⁰⁰

Den vězně byl naplněn prací. Pracovali všichni od čtrnácti let výše. Část pracovních sil byla využívána pro válečnou výrobu. Jednalo se o nasazení v dílnách při zpracování dřeva, na štěpení slídy, či ve správkárnách vojenských uniforem. Další pracovali v terezínském krematoriu a mnoho z nich v zemědělském hospodářství. Velké množství vězňů bylo zaměstnáno v aparátu samosprávy, zdravotnictví, péči o mládež či staré osoby a v dalších pomocných službách. K vyhledávaným patřilo pracovní nasazení v kuchyních, pekárnách, kde se zpracovávaly potraviny. Několik početným skupin dřelo i mimo tábor. Těžištěm výkonu práce se staly lesy na Křivoklátsku, doly na

⁹⁹ CHLÁDKOVÁ, L. *Terezínské ghetto*, s. 13, 15, 16, 26.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 18.

Kladně a v Oslavanech, dále pak zámek v Panenských Břežanech, Wulkově u Berlína atd.¹⁰¹

Naproti tomu děti byly tajně vyučovány svými pečovatelkami a vychovateli. Byla jim tak zajištěna základní školní výuka. Oblíbenou činností dětí bylo předčítání knih, vyprávění, besedy, dramatizace pohádek a hraní divadla vůbec. Důležitou roli hrály i různé sportovní soutěže. Z psacích per vznikaly básně, časopisy a vedly se osobní deníčky. Prostřednictvím těchto aktivit mladí vězni zaznamenávali své emoce, pocity. Svá přání a dojmy mohli také dobře vyjádřit v hodinách kreslení, které jim byly nacistickou komandaturou povoleny. Právě tyto kresby se často staly jediným svědectvím jejich existence v táboře.

Děti neuměly pracovat, a proto jim byl téměř jistě předepsán osud, který směřoval do vyhlazovacích táborů a rovnal se tak ubohé smrti.¹⁰²

1.7.3 Správa Terezína

Správa v táboře hrála důležitou roli. Pánem nad životem a smrtí terezínských vězňů se stala komandatura SS v čele s táborovým velitelem. Tato funkce byla několikrát obměňována a tak se jednotliví velitelé mezi sebou střídali. Postupně se veliteli stali Siegfried Seidl, Anton Burger a Karl Rahm. Všichni tito muži měli hodnost SS-Obersturmführer. Mimo jiné Siegfried Seidl byl ještě během svého působení v táboře povýšen do hodnosti SS-Hautsturmführer. Orgánem, jemuž komandatura podléhala, byla pražská Ústředna pro židovské vystěhovalectví. Právě ta se stala řídicím centrem pro „*konečné řešení židovské otázky*“ v protektorátu.¹⁰³

¹⁰¹ CHLÁDKOVÁ, L. *Terezínské ghetto*, s. 19 - 20.

¹⁰² Tamtéž, s. 26 - 27.

¹⁰³ BLODIG, V. *Terezín - Terezín v „konečném řešení židovské otázky“ 1941-1945*, s. 32.

1.7.4 Trestání vězňů

Příslušníci SS komandatury týrali vězně prostřednictvím celého systému příkazů a zákazů, později tělesnými tresty. Svě oběti mnohdy vyslychali a mučili v pověstných bunkrech pod táborovou komandaturou. V lednu a únoru 1943 se v ghettu konaly dvě hromadné popravy. Vězni byli oběšeni a to za banální přestupky, kterých se dopustili. Mezi takové patřilo nedovolené odeslání zprávy z ghetta, nepozdravení příslušníka SS. SS jednotky se snažily udržet klid v táboře, a proto později začala komandatura postupovat jinak. Potrestaní byli deportováni do nedaleké policejní věznice pražského gestapa v terezínské Malé pevnosti. Tam bylo zacházení s židovskými vězni natolik kruté, že by se dalo srovnat se zacházením ve vyhlazovacím táboře. Další cestou likvidace Židů bylo zařazování do transportů, které měly směřovat na „Východ“. Tento transport byl doplněn zvláštním nařízením (Weisung), což v praxi znamenalo popravu dotyčného okamžitě poté, kdy transport dorazil na místo určení.¹⁰⁴

1.7.5 Samospráva tábora

Podobně jako v jiných ghettech nebo koncentračních táborech byli i v Terezíně pověřeni lidé, kteří měli řídit chod tábora. Tato židovská samospráva musela plnit příkazy SS a měla jen minimální možnost změnit nebo ulehčit osud vězněným. V čele stál židovský starší (Judenältester) se svým zástupcem, poradním orgánem byla rada starších (Ältestenrat). Ve funkci židovského staršího postupně působili Jakob Edelstein, Paul Eppstein a Benjamin Marmelstein. Administrativa byla členěna na ústřední sekretariát a pět hlavních oddělení. Později se jejich počet zvýšil na devět. Jednalo se o ústřední sekretariát a dále oddělení vnitřní správy, finanční, hospodářské, technické, sociální, zdravotní péče, pracovní ústředí, oddělení péče o mládež a pro využití volného času.¹⁰⁵

¹⁰⁴ BLODIG, V. *Terezín - Terezín v „konečném řešení židovské otázky“ 1941-1945*, s. 32.

¹⁰⁵ Tamtéž.

1.7.6 Transporty do vyhlazovacích táborů

Transporty se staly hrůzu nahánějícími komplexy, které měly Židy zavražďovat. **Dne 5. ledna 1942 vyšlo v denním rozkaze, který pravidelně zveřejňoval pokyny a nařízení pro vězně, oznámení o nadcházejícím transportu do Rigy. Jednalo se o první z šedesáti tří takových deportací, které nakonec z Terezína odjely.** Jen během první poloviny roku 1942 s nimi odjelo 16 001 vězňů, které do konce tohoto roku následovalo dalších 27 870 osob. Konečnými stanicemi byla ghetta, koncentrační a vyhlazovací tábory v Polsku a tehdejším Sovětském svazu. Jednalo se o tábory Treblinka, Majdanek, Malý Trostinec a další. Od 26. října 1942 směřovaly všechny transporty z Terezína, s výjimkou dvou malých transportů, do Bergen-Belsenu, do jediné cílové stanice - koncentračního a vyhlazovacího tábora Osvětim II-Březinka (Auschwitz II-Birkenau).¹⁰⁶

1.7.7 Konference ve Wansee

Dne 20. ledna 1942 se za účasti vysokých velitelů SS představitelů státní správy uskutečnila tato proslulá konference. V jejím předsednictví stanul již zmíněný Reinhard Heydrich. Hlavní náplní tohoto setkání bylo další projednávání zločinného programu „*konečného řešení židovské otázky*“. Terezínu bylo určeno další poslání. Už neměl být jen sběrným táborem pro Židy z protektorátu, ale zároveň měl sloužit jako starobní ghetto (Altersghetto) pro Židy z Německa a Rakouska. Měli do něj přicházet lidé starší šedesáti pěti let, ale také váleční invalidé, politici, vědci, nositelé vysokých vyznamenání. Smyslem tohoto řešení bylo předejít množícím se případům intervencí ze zahraničí ve prospěch významných osobností a soustředěním starých lidí v Terezíně, dodat větší věrohodnosti tvrzení, že židovské transporty na „Východ“ směřují do pracovních táborů. Po této konferenci však bylo třeba přeměnit celé město v obrovský tábor. Heydrichovým výnosem z 16. února 1942 došlo ke zrušení obce Terezín a civilní obyvatelstvo se do konce června téhož roku muselo vystěhovat jinam. Po tomto datu nastalo

¹⁰⁶ BLODIG, V. *Terezín - Terezín v „konečném řešení židovské otázky“ 1941-1945*, s. 32.

období, kdy byli do Terezína deportováni staří lidé nejenom z Německa, Rakouska, ale i Nizozemska, Dánska, Slovenska a Maďarska.¹⁰⁷ V důsledku přílivu nových transportů dosáhlo ghetto v září roku 1942 hranice své ubytovací kapacity. V tomto období se zde nacházelo až 58 491 vězňů ve srovnání s 12 968 v dubnu téhož roku. Mezi dubnem a zářím se počet vězňů zvýšil téměř čtyřikrát, počet úmrtí však více než patnáctkrát. Na vyřešení problému přeplněnosti ghetta měly jednotky SS jednoduchý recept - odeslat tisíce lidí do vyhlazovacích táborů na „Východ“. ¹⁰⁸

1.7.8 Česká odpověď na konferenci ve Wansee

Národní odpověď Čechů na sebe nenechala dlouho čekat. Dne 27. května 1942 byl na Heydrichův služební vůz na cestě do Prahy spáchán útok ručním granátem. Byl při něm zraněn natolik, že 4. června téhož roku svým zraněním podlehl. Když se o atentátu dozvěděl samotný Hitler, tak požadoval popravu deseti tisíc Čechů. Posléze, když zastupující protektor zemřel, tak tento počet ztrojnásobil. V této souvislosti se hovoří o tzv. *heydrichiádě*, tedy pomstě nacistů za atentát na Heydricha. Ta otrásla celou českou zemí. Nejhuře však zuřila v Lidicích, vesnici patnáct kilometrů od Prahy. Tamní obyvatelé byli obviněni z toho, že napomáhali atentátníkům. Vesnice byla srovnána se zemí a sedmdesát jedna žen a všech sto devadesát dva mužů bylo zavražděno. Zbýlých sto devadesát osm žen odvezli do Ravensbrücku a devadesát osm dětí předali do „výchovných zařízení“. Stejný osud potkal i obec Ležáky nacházející se východně od Prahy. ¹⁰⁹

1.7.9 Zkrášlování města a očekávaná návštěva Mezinárodního výboru Červeného kříže

18. prosince 1942 vydalo dvanáct vlád spojeneckých zemí, včetně československé vlády v emigraci, deklaraci odsuzující vyvražďování

¹⁰⁷ BLODIG, V. Terezín - Terezín v „konečném řešení židovské otázky“ 1941-1945, s. 33

¹⁰⁸ Tamtéž.

¹⁰⁹ BRENNER-WONSCHICKOVÁ, H. *Děvčata z pokoje 28 - Přátelství, naděje a přežití v Terezíně*, s. 35 - 36.

evropských Židů a zdůrazňující, že původci a pachatelé těchto zločinů budou po válce potrestáni a vyvoláni k odpovědnosti. Mimo jiné vyplouval na povrch požadavek, aby Terezín navštívil Mezinárodní výbor Červeného kříže. Proto Němci změnili svoji taktiku, ve které chtěli z Terezína učinit propagandistické město, kde Židé žijí v pokoji a míru. Nejdříve se jednalo o změny ve společenském životě. Byly zřizovány kavárny pro Židy, kde mohli trávit čas a přitom poslouchat hudbu, dále pak obchody, kde mohli nakupovat. To však byl pouhý začátek. Od jara 1943 docházelo k permanentnímu „zkrášlování“ města. Terezín se měl stát jakousi kulisou divadelního představení, které mělo být představeno Výboru. V květnu začala fungovat Banka židovské samosprávy vydávající bezcenné bankovky. Mimo jiné ulice byly slovně pojmenovány, namísto číselného označení.

Na jaře 1943 vězni vybudovali silniční obchvat města a železniční vlečku, po níž od 1. června přijížděly transportní vlaky nebo z něj naopak odjížděly. Tím docházelo k zahlazování stop, kdy široká veřejnost neměla tušení o tom, jaké hrůzy se dějí. Velká pozornost se věnovala vylepšování vnějšího vzhledu domů ve městě a zeleným plochám. Náměstí bylo ozdobeno květinovými záhony a součástí se stal hudební pavilon, v němž pravidelně hrála muzika. Dětské hřiště s různými atrakcemi nebylo výjimkou. Součástí města se stal i „Společenský dům“, modlitebna, restaurační terasa a knihovna. Se zkrášlováním bylo spojeno i snížení stavu vězňů. V prosinci 1943 a květnu 1944 byly do Osvětimi poslány další transporty s 12 510 osobami. Celkem tak bylo do „*rodinného tábora terezínských vězňů*“ deportováno 17 517 osob. Z tohoto celkového počtu se dožilo osvobození jen 1 168.¹¹⁰

Na jaře 1944 přípravy na příjezd delegace vrcholily. Pod dohledem vysokých důstojníků SS z Berlína a Prahy byla do detailů naplánována trasa její cesty po Terezíně. Byly nacvičeny činnosti, které museli vězni během návštěvy provádět a mimo jiné i odpovědi, které směli dávat na případné otázky od delegace. **Dlouho připravovaná návštěva se tedy uskutečnila**

¹¹⁰ BLODIG, V. *Terezín - Terezín v „konečném řešení židovské otázky“ 1941-1945*, s. 34.

23. června 1944. Zúčastnili se jí delegát Mezinárodního výboru Červeného kříže, švýcarský lékař Maurice Rossel, zástupce dánského ministerstva zahraničí Frants Hvass a inspektor dánské Zdravotní péče Eigil Juel Henningsen. Po krátkém přivítání se s hlavní komandaturou SS nastala prohlídka města, při které došlo k vyzpovídání několika vězňů. Průběh návštěvy byl velmi uspokojivý. Plán SS důstojníkům vyšel bez jediné chybičky.¹¹¹

1.7.10 Poslední transporty a blížící se konec války

Poslední transport do Osvětimi odjel dne 28. října 1944. V tento den zůstalo v Terezíně 11 068 vězňů. Veliký úbytek pracovníků sil musel být nahrazen pracovním nasazením žen a dětí. Mimo jiné na toto místo směřovaly další transporty Židů, především ze Slovenska. V polovině ledna 1945 pak rozhodl Hlavní úřad říšské bezpečnosti, aby byli do tábora přivezeni i členové „smíšených“ manželství z Německa, Rakouska, Protektorátu Čechy a Morava a Maďarska.¹¹²

Blížící se konec války a nadcházející porážka Hitlerova Německa vyvolal obrovskou nervozitu v řadách SS. Dokonce se uvažovalo o fyzické likvidaci vězňů ještě před příchodem spojeneckých vojsk. Byl vytvořen tzv. „*kachní rybník*“, který měl sloužit k hromadnému utopení či postřelení obětí. Rovněž probíhala stavba plynové komory. Dokončena však nebyla. Napomohl tomu odpor vězňů a jejich ilegální organizace, která chystala akci, jež měla zamezit zahájení jejího provozu. Hlavním důvodem však byly alibistické plány H. Himmlera a šéfa Hlavního úřadu říšské bezpečnosti Ernsta Kaltenbrunnera. Součástí těchto plánů byla i druhá návštěva Mezinárodní organizace Červeného kříže v Terezíně. Na počátku března 1945 nastalo další zkrášlování města, které trvalo měsíc. **Delegace přijela do města 6. dubna 1945.** Tvořili ji Otto Lehner, Paul Dunant za Mezinárodní výbor Červeného

¹¹¹ BLODIG, V. *Terezín - Terezín v „konečném řešení židovské otázky“ 1941-1945*, s. 35.

¹¹² Tamtéž.

kříže a švýcarský diplomat Buchmüller. Podvod s „*modelovým ghettem*“ se opět podařil.¹¹³

Postupem času byl však nadcházející konec války patrný i v samotném Terezíně. Došlo k odjezdu dánských Židů do Švédska s konvojem autobusů Švédského červeného kříže a k neobvyklému transportu především žen a dětí příslušníků SS. Následně nato docházelo k pálení archivu Hlavního úřadu říšské bezpečnosti. Válka pomalu a jistě končila, avšak utrpení vězňů nikoliv. Až do samotného osvobození přijížděly do Terezína evakuační transporty, které pocházely z vyklízejících koncentračních táborů ustupujících před postupující frontou. Mnozí umírali v hrozných bolestech a zuboženém stavu. Převážně se jednalo o vězně z Polska a Maďarska. Největší nebezpečí však představovaly nakažlivé nemoci. Hrozbou se stal skvrnitý tyfus, kterým byl Terezín doslova zamořen. 24. dubna byl zaregistrován první takovýto případ, poté se nákaza šířila lavinově dál. Dne 2. května 1945 přijel delegát Mezinárodního výboru Červeného kříže Paul Dunant a převzal tábor pod svoji ochranu. Moc SS se začala rychle hroutit. Pokračovalo pálení dokumentů a dosavadní páni SS opouštěli město. 4. května 1945 odešel terezínskými branami i poslední velitel tábora Karl Rahm. Úplnou svobodu to však ještě neznamenal, neboť byl tábor obklopen ustupujícími jednotkami wehrmachtu a SS.¹¹⁴

1.7.11 Osvobození Terezína

8. května 1945 projely Terezínem první jednotky Rudé armády postupující na Prahu. Jednalo se o oddíly pod vedením generála I. G. Ziberova. Dne 10. května Rudá armáda převzala naprostou kontrolu nad táborem. Velitelem města se stal major M. A. Kuzmin, který organizoval jak zásobování, tak nezbytnou likvidaci tyfové epidemie. V závěru války bylo ve městě soustředěno celkem 29 320 vězňů. Od počátku května se skupina českých lékařů a zdravotníků, příslušníků České pomocné akce starala

¹¹³ BLODIG, V. *Terezín - Terezín v „konečném řešení židovské otázky“ 1941-1945*, s. 36.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 36 - 37.

o nemocné nakažené skvrnitým tyfem. Neobyčejně významnou pomoc poskytla i sovětská armádní služba. V polovině května epidemie narůstala a tak vzhledem k možnosti dalšího šíření byl Terezín 14. května 1945 uzavřen a byla vyhlášena patnáctidenní karanténa. Díky tomu se postupem času situace zlepšovala. V červnu již mohl brány terezínského tábora opustit sovětský zdravotnický personál.¹¹⁵

Na následky této nemoci nakonec zemřelo na 1 566 bývalých vězňů. Součástí tohoto čísla bylo i několik osob z řad zdravotnického personálu. V následujícím období došlo k repatriaci tábora. Začala zde působit francouzsko-belgická komise a též americká. Chod osvobozeného tábora zajišťovali i bývalí vězni, a to s velikou obětavostí. Už se nejednalo o koncentrační tábor, ale o tzv. „*Bývalý koncentrační tábor, Terezín-město*“. Vězni ze zahraničí byli navraceni do svých domovin. 15. srpna 1945 byla samospráva Terezína zrušena. Strašlivé drama Terezína bylo u konce!¹¹⁶

Obr. 16: Židovský hřbitov v Terezíně

Zdroj: vlastní

¹¹⁵ BLODIG, V. *Terezín - Terezín v „konečném řešení židovské otázky“ 1941-1945*, s. 37.

¹¹⁶ Tamtéž.

1.8 Definitivní konec německého diktátora

Když bylo jasné, že Německo nemá síly, aby učinilo zvrat ve válce, tak i do této doby silný Hitler své snažení vzdává. Slavný Adolf prováděl politiku „všechno nebo nic“. Až do posledních válečných měsíců věřil tomu, že Německo vyhraje, ale jeho sny se v zápětí rozplynuly. Ústřední příčinu ztroskotání revoluce a války viděl v tom, že třetí říše neprováděla žádnou odpovídající revoluční politiku. Sám se dostal k moci ve spojení se starými buržoazními elitami, které chtěl však nahradit vlastní elitou. O ty staré se ovšem musel opírat v armádě, byrokracii, hospodářství a v diplomatických službách. Nezbyval mu tedy žádný čas, jak sám vysvětloval, vybudovat novou národně socialistickou skupinu vyvolených. *„Z nedostatku elity, jak nám tane na mysli, jsme se museli spokojit s lidským materiálem, který jsme měli k dispozici. Výsledek podle toho vypadá!“*¹¹⁷

Naopak jako zásluhu si vůdce přičítal tu skutečnost, že propíchl „židovský hnisavý vřed“. S otevřeným hledím bojoval proti Židům a dal jim vypuknutím války poslední varování. *„Nenechal jsem je v nevědomosti o tom, že tentokrát, jelikož nechali padnout svět znovu do války, nebudou chráněni - aby byla ta havěť v Evropě konečně vymýcena.“* Zda Hitler v očekávání porážky skutečně řekl, že německý lid se ukázal být příliš slabý a musí zaniknout, nevíme. V posledních poznámkách, které poznamenal Martin Bormann 2. dubna 1945, Hitler prohlásil, že ani „vize zkázy“, říše roztrhaná vítězi na kusy, mu nemůže brát „neotřesitelnou víru v budoucnost německého lidu... Čím více budeme trpět, tím zřetelněji bude nezaniknutelná říše znovu povstávat!“ Po porážce Říše budou až do nastoupení nacionalistických snah v Asii, Africe a snad také Jižní Americe již jen dvě mocnosti na světě, které proti sobě mohou navzájem vystoupit: Spojené státy a sovětské Rusko. *„Zákony dějin a geografickou polohou je těmto dvěma kolosům určeno, aby změřily své síly, až už to bude ve vojenské nebo také jen v hospodářské a ideologické oblasti. Ze stejných zákonitostí musí být obě mocnosti nepřáteli nezávislé Evropy. Amerika, stejně jako sovětské Rusko, si*

¹¹⁷ ZITELLMANN, R. *Adolf Hitler a jeho cesta k moci*, s. 116.

ale budou nutně chtít zajistit po kratší nebo delší dobu pomoc německého lidu. Prohlašuji ale slavnostně: za žádnou cenu na světě se nesmějí Němci nechat jako přísluhovači zneužít ke hrám Američanů nebo Rusů.“¹¹⁸

Když Hitler sestavil tato pojednání o svém krachu a předpokládaném dalším vývoji světové situace, byl nemocným mužem, který se rapidně blížil k tělesnému zhroucení. Pohyboval se s únavou a těžkopádně, horní část těla měl nachýlenou dopředu, nohy tahal za sebou.¹¹⁹ Otázka, co vedlo k takovému tělesnému úpadku, bývá zodpovídána rozdílně. Někteří hovoří o tom, že trpěl Parkinsonovou nemocí, není to však jisté. Existuje také teze, která tvrdí, že metody zacházení jeho osobního lékaře prof. Theo Morella jeho zdravotní stav spíše zhoršovaly. To, že na Führerovu nemoc měly silný vliv labilní psychické stavy a užívání mnoha léků, se zdá být pravděpodobnější.¹²⁰

Na sklonku války, když sovětské jednotky obsadily Berlín, tak vůdcovy síly byly u konce. V noci z 28. na 29. dubna 1945 se ještě stihl oženit se svojí přítelkyní Evou Braunovou. Tento akt se odehrál ve sklepním krytu jako přímá předzvěst konce. Občanský obřad vykonal Goebbelsův podřízený ze župního sekretariátu strany, Walter Wagner. V tzv. mapové síni byli kromě Braunové, Hitlera a Wagnera, přítomni už jen Goebbels a Bormann, tedy svědkové.¹²¹ Den poté se odebrali do bunkru v blízkosti Říšského kancléřství. Zde spáchali sebevraždu. Některá fakta tvrdí, že nejdříve spolkli ampulku s jedem a poté se zastřelili do pravého spánku. Jiné názory tvrdí, že Hitler nejdříve zastřelil Evu a poté sám sebe. Mrtvoly byly objeveny sovětskými vojáky a zabaleny do dek wehrmachtu. Následně byly vyneseny do zahrady německého kancléřství, polity benzínem a zapáleny.¹²²

Adolf Hitler sepsal svoji poslední závěť, kde napomíná ty, kteří přežijí.

¹¹⁸ Zittelmann, R. *Adolf Hitler a jeho cesta k moci*, s. 117.

¹¹⁹ Tamtéž.

¹²⁰ Tamtéž, s. 118.

¹²¹ HAMŠÍK, D. *Génus průměrnosti*, s. 76.

¹²² Zittelmann, R. *Adolf Hitler a jeho cesta k moci*, s. 118.

Rozkazuje jim udržovat „nemilosrdný odpor proti travičům všech lidí a proti mezinárodnímu židovstvu“. Toto poslední sdělení plné nenávisti je Hitlerovým odkazem, totálním koncem a naprostým vyvrcholením jeho životní dráhy.

Obr. 17: Adolf Hitler, poražený vůdce Německa

Zdroj: www.google.cz

2 PRAKTICKÁ ČÁST

Praktická část je založena na průzkumu, jehož cílem je odhalit povědomí o holocaustu Židů ve stínu Adolfa Hitlera během druhé světové války, a to mezi staršími občany ve věku 60 let a více a mladými středoškoláky ve věku 15 - 19 let navštěvující gymnázium. Snaha tkví v porovnání těchto dvou věkově odlišných skupin lidí, s různými názory, stavící se k této problematice jinak a jež jsou ovlivněny různě dobami, ve kterých žili či vyrůstají. Mimo jiné se průzkum snaží zmapovat to, zda se mladí lidé a senioři vůbec o historii světových dějin zajímají či nikoliv a jak se k celé problematice holocaustu staví.

Při šetření byly použity tyto metody: rozhovory s Váženými pamětnicemi a oběťmi holocaustu, paní Martou Kottovou a paní Evelinou Merovou, historické testování a dotazování.

2.1 Setkání s Váženou pamětnicí paní Martou Kottovou

Žena s tímto jménem přežila hrůzy holocaustu během druhé světové války. Stala se tak Váženou pamětnicí, která v současné době šíří své smutné vzpomínky především k mladé veřejnosti.

2.1.1 Kdo je paní Marta Kottová?

Vážená paní Marta Kottová se narodila 22. února 1929 v Černovicích u Tábora. Jejími rodiči byli Robert a Gabriela Lašovi. Měla o šest let staršího bratra Viktora. V Černovicích žili do Martiných tří let. Potom se přestěhovali do Prahy. Od pěti let byla Marta nadšenou skautkou, chodila i do Sokola a podle svých slov prožila krásné dětství. S láskou vzpomíná na první republiku a prezidenta Masaryka. Po nástupu nacismu došlo k řadě perzekucí, které Marta nejbolestněji pocítila, když byla donucena odevzdat i svého psa. Nakonec přišly transporty do Terezína. Dne 1. prosince 1941 nastoupil do

transportu AK2 její bratr Viktor, půl roku nato transportem AAR putovali do Terezína také Marta s tatínkem a maminkou.

Nejdříve žila společně s maminkou v Hamburských kasárnách, poté se ale odstěhovala do takzvaného dětského domova L410. To nejhorší ovšem mělo přijít. Dne 6. října 1944 se ocitli všichni společně v Osvětimi, kde nakonec oba Martini rodiče zahynuli. Sama se ještě před Vánoci téhož roku dostala přes Gross-Rosen do Mährensborfu, kde pracovala v továrně na zpracování lnu a kde mimo jiné otvírala zamrzlé vagóny krumpáčem.

Po osvobození v květnu 1945 podnikla dobrodružnou cestu se spoluvězeňkyněmi a vrátila se do Prahy. Za pohnutých okolností se zde setkala se svým živým bratrem Viktorem, který jako zázrakem unikl z nacistických spárů. Dnes žije Marta bohatý život, je prababičkou, chodí do škol vyprávět dětem o svých zážitcích. Mimo jiné je předsedkyní Historické skupiny Osvětim a členkou Terezínské iniciativy. Navštěvuje školy, vzpomínkové akce a také se všestranně angažuje pro to, aby téma holocaustu nevymizelo z našich pamětí. Dne 28. října 2008 převzala z rukou prezidenta republiky státní vyznamenání, medaili Za zásluhy o stát v oblasti výchovy.¹²³

Obr. 18: Lašovi před odjezdem do Terezína

Zdroj: www.pametnaroda.cz

¹²³ Skautskestoleti.cz [online]. 2010 [cit 2011-12-7]. Dostupné z [www: <http://www.skautskestoleti.cz/pribeh/pametnici/13-marta-kottova-1929/>](http://www.skautskestoleti.cz/pribeh/pametnici/13-marta-kottova-1929/).

2.1.2 Rozhovor s pamětnicí a obětí holocaustu Váženou paní Martou Kottovou, roz. Lašovou

- 1. Paní Kottová, mohla byste nám prozradit, kdy jste se narodila, aby si naši čtenáři uvědomili, s jak významnou pamětnicí mám tu čest hovořit?**

„V mém případě se jedná o dvě data narození. To první je 22. února 1929. Avšak za skutečné datum svého narození považuji den, kdy jsem se vrátila z vyhlazovacího tábora Osvětim, tedy 12. května 1945.“

- 2. Víím, že se pro Vás a Vaši rodinu stalo období druhé světové války osudným a bolestným. Stali jste se obětmi holocaustu. Můžeme společně zavzpomínat na léta strávená v koncentračních táborech?**

„Ano, chci se s Vámi podělit o své smutné zážitky. Je mojí povinností informovat především Vás, tedy mladé lidi, o hrůzách, které byly páčány na nevinných lidech!“

- 3. Vraťme se tedy společně o několik desítek let zpět a vzpomeňme na den, kdy jste byla transportována do Terezína. Jak dlouho jste tu žila a jak vypadal Váš běžný den?**

„Do Terezína jsem přijela společně se svoji maminkou, tatínkem, a to v červnu 1941. V Hamburských kasárnách jsem nejprve žila s maminkou, později už odloučeně s ostatními dětmi. Dny byly naplněné prací, především na zahradách, kde jsme pěstovali zeleninu pro Němce. Děti nechodily do školy, ale tajně byly vyučovány vedoucími, kteří nad nimi měli dohled. Starali se o nás, vychovávali, a to na vlastní nebezpečí.“

- 4. Kolik celkem dětí žilo v Terezíně?**

„Celkem nás v Terezíně žilo patnáct tisíc dětí. Z tohoto celkového počtu nás na konci války zbylo pouhých devadesát osm!“

5. Během svého pobytu v Terezíně, měli jste přístup k hromadným sdělovacím prostředkům, jako byly noviny, rozhlas?

„Ne, to vůbec ne. Nevěděli jsme, že něco takového existuje.“

6. V roce 1944 jste byla poslána společně se svými rodiči do transportu, který směřoval do vyhlazovacího tábora v Osvětimi. Měli jste tušení, kam vůbec jedete?

„Bylo to nečekané a nikdo do poslední chvíle nevěděl, kam jedeme. Bylo s námi zacházeno jako se zvířaty. Byli jsme namačkáni ve vagónech, tělo na těle, bez jídla, pití a možnosti jít na záchod. Cesta do Osvětimi trvala dlouhé tři dny. Bylo to nekonečné. Asi si dovedete představit, jak nehygienicky to tam vypadalo.“

7. Jak vypadal příjezd do Osvětimi?

„Z vagónů jsme byli doslova vyhnáni a „vybiti“ dřevěnými holemi. Poté jsme se řadili do dvou bloků. V čele stál „esesák“, který ukazoval doprava a doleva. Vše se odehrálo velmi rychle. Pamatuji si, že se mě pokusila maminka zachránit, a tak mě přitiskla na svoji stranu. Když to „esesák“ uviděl, tak mě od ní odtrhnul a poslal na stranu druhou. Tento okamžik se stal pro mě osudným. Maminka mi v tu chvíli dala po druhé život. Mě zachránila, ale sebe a tatínka bohužel.“

8. Ten pocit ztratit oba své milované rodiče téměř před očima musel být krutý, pamatujete si, co se Vám tehdy honilo hlavou?

„Nikdy nezapomenu na ten okamžik, když se z osvětimského krematoria valil černý kouř. Vím, že jsem dokola opakovala větu: Řekněte mi prosím někdo, že ten kouř není moje maminka a tatínek.“

9. Jaký hlavní rozdíl byl mezi Terezínem a Osvětimi?

„Největší rozdíl byl v tom, že v Terezíně jsme měli ještě svoji maminku a svého tatínka. Měli jsme aspoň něco k jídlu, ale v Osvětimi jsme trpěli hladem, žízní, zimou, bolestmi, úzkostmi atd.“

10. Z čeho se skládal Váš jídelníček v Osvětimi?

„Ke snídani jsme dostali hrnek černé vody, rádobu kávy. Na celý den jsme si museli vystačit se sedmi gramy suchého chleba. To bylo vše. Výjimečně jsme jednou za týden dostali polévku ze shnilých brambor, tuřínu a zelí.“

11. Byli jste vystavováni tvrdé práci, to vše téměř bez jídla a pití.

To snad ani nemohl Váš organismus vydržet?

„No a vidíte, nakonec stěží vydržel. Děti pracovaly čtrnáct hodin denně, povětšinou v továrnách na zpracování lnu. Za celý den se mohlo jít pouze třikrát na záchod, nemyli jsme se a byli jsme většinou nazí.“

12. Hodně se mluví o tom, že celkově podmínky v táboře byly katastrofální. Bylo tomu skutečně tak?

„Bylo tomu opravdu tak. Ty hrůzy jsou skutečně pravda. Každá noc byla pro mě utrpením. Na jedné dvoupatrové palandě, která byla jen z tvrdého dřeva, nás spalo třicet. Dovedete si představit, jak ta noc musela vypadat. Častokrát se stávalo, že se člověk druhý den probudil vedle mrtvol. Všude kolem nás se šířily nemoci. O hygieně radši ani nemluvě.“

13. Vzpomínáte na největší popravu židovského obyvatelstva, ke které došlo v Osvětimi?

„Ano, stalo se tak v den, kdy se náš „tatiček“ Masaryk narodil, tedy 7. března 1944. V tento den šlo do plynu téměř čtyři tisíce osob. Tito lidé žili v Osvětimi půl roku, takže věděli, kam jdou. Před plynovou komorou zpívali naši hymnu Kde domov můj. Tehdy se vzbouřilo osvětimské „Sonderkommando“, to byli ti lidé, kteří Židy hnali do plynu. Komando odmítlo tyto nevinné lidi do plynu nahnat. I „esenci“ sami zůstali chvíli „štajfovi“ a pak začali do davu střílet a nahnali tyto lidi do plynu včetně toho „Sonderkommanda“.“

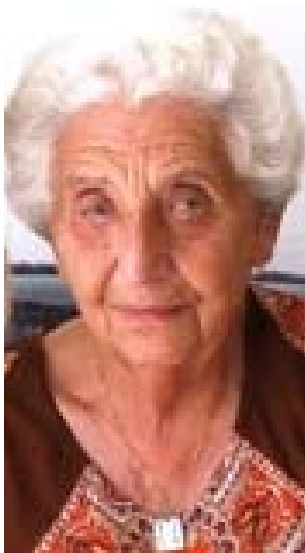
14. Myslíte si, že média mnohdy zkreslují informace, týkající se problematiky holocaustu?

„Myslím si, že určitě ano. Víte, je mi vždycky moc smutno a bývám často rozčilená při pohledu na seriózní televizní stanici, ve které poměrně často slýchávám nepravdu a zkreslené informace.“

15. Co byste vzkázala lidem, kteří si náš rozhovor přečtou?

„Jednou větou sečteno a podtrženo: „Nezavírejte prosím oči před minulostí, vzpomínejte na to, co bylo, buďte šťastní a hlavně považujte si svého zdraví!“

Obr. 19: Marta Kottová

Zdroj: vlastní

2.2 Setkání s Váženou pamětnicí paní Evelinou Merovou

2.2.1 Životopis paní Evelyny Merové, roz. Landové

Vážená paní Evelina Landová se narodila 25. prosince 1930 do poklidného světa příslibů. V kruhu svých rodičů Emila a Ilse Landových (otec se původně jmenoval Löwy), starší sestry Lízy a chůvy Stázi vyrůstala ve velkém, moderně zařízeném bytě v rozlehlém činžovním domě v ulici U smaltovny 18 v Praze na Letné. Výrazným rysem Evina dětství byl pocit hmotného zabezpečení a celkové bezpečí. Její otec založil firmu „Materiály z koňských žíní - společnost Landa“, prarodiče z matčiny strany, Nathan a Ernestina Kleinovi, vlastnili velkoobchod s drogistickým zbožím. Společně se svojí sestrou prožívala nádherné dětství. Povinnou školní docházku započala v české škole. Byla pilnou žačkou a mimo jiné členkou tělovýchovné jednoty Sokol. Avšak krátkou dobu nato přišel den 15. březen 1939, který se smutně podepsal do osudu těchto nevinných lidí. U okna jednoho domu v ulici U smaltovny obydleného Němci a okolím proto nazývaného Malý Berlín, byla toho rána vyvěšena obrovská vlajka s hákovým křížem. Sněžilo a vál studený vítr.¹²⁴

V tento den začala na území Protektorátu Čechy a Morava německá okupace a spolu s ní začaly platit norimberské rasové zákony, které hluboce zasáhly židovské obyvatelstvo. Nevyjímaje rodinu Landových. V říjnu 1941 začínají první transporty do Terezína. S transportem „M“ odjíždí na vlastní žádost i Evina těhotná sestra Líza, která chtěla vlast opustit se svým mužem Františkem Petschauem. Později se jí v ghettu, přestože to bylo zakázané, narodil chlapeček Ladislav. Na jaře 1942 se na transportním seznamu do Terezína ocitá nejprve dědeček a babička Kleinovi; 28. června 1942 v šest hodin ráno přichází na shromaždiště u Veletržního paláce i Landovi a 2. července vstupují branami do Terezína. Eva je umístěna do kinderheimu L 410 na pokoj č. 28.

¹²⁴ BRENNER-WONSCHICKOVÁ, H. *Děvčata z pokoje 28 - Přátelství, naděje a přežití v Terezíně* s. 136.

V prosinci 1943 však přichází klíšťová encefalitida, která upoutává Evelínu na lůžko. Přímo z něho je zařazena do transportu, který směřuje dále do vyhlazovacího tábora v Osvětimi. Až později se rodina dozvídá, že „jejich“ transport byl jedním ze tří, které nebyly na rampě podrobeny selekci. Všichni deportováni byli posláni do rodinného tábora B-II-b s označením „SB-Sonderbehandlung“ (zvláštní zacházení). Tomuto transportu byl jasně předepsán osud. Po půl roce stráveném v táboře měli všichni jít do plynu. Evin dědeček zemřel po třech týdnech v Terezíně, babička po příjezdu do Osvětimi neprošla selekcí. Stejný osud potkal i Evinu sestru Lízu s jejím chlapečkem, kteří odjeli z Terezína do Osvětimi posledním transportem 28. října 1944. Její muž zmizel beze stopy. Eva s maminkou měly obrovské štěstí. Podařilo se jim projít Mengeleho (vrchní lékař) selekci a byly přiděleny na kopání zákopů v táboře nedaleko Stutthofu a později u Dörbecku. Nakonec v Osvětimi zemřel na plicní tuberkulózu Evin otec a v listopadu 1944 na celkové fyzické vyčerpání i její maminka. Eva zůstala sama. Přišla o boty, omrzly jí nohy, a proto měla být jako práce neschopná poslána do Osvětimi ke zplynování. Osud tomu ale chtěl jinak. Po vyčerpávajícím pochodu k vlaku nacisté zjistili, že nádraží již neexistuje, a tak se vrátili s vězni zpět do tábora. Eva nemohla už vůbec chodit, musela ležet a hrozila jí amputace nohou. Fronta se však blížila a koncem ledna 1945 nacisté narychlo opustili tábor. Předtím ale ještě povraždili mnohé vězně fenolovými injekcemi nebo pažbami pušek. Tábor nedaleko dnešního Guttova v Polsku osvobodili rudoarmějci, kteří vzali zachráněné s sebou do vojenského lazaretu. Odtud se dostala Eva sanitním vlakem do města Syzraň v Kujbyševské oblasti. Ve vlaku potkala židovského dětského lékaře Mera odpovědného za transport nemocných, který Evu později adoptoval.¹²⁵

Tak se stalo, že nový domov našla Evelina Merová v Leningradě (Sankt-Petěrburg) a do Prahy na návštěvu přijela až v roce 1960. Vystudovala germanistiku, vdala se za Simeona Naimarka, se kterým má syna Viktora a dceru Irenu. V roce 1985 ovdověla a poté, co v roce 1995 odešla do důchodu,

¹²⁵ MEROVÁ, E. *Opožděné vzpomínky, Životopis, který se nevešel na jednu stránku*, s. 63, 67, 72, 76, 77, 79, 86, 87.

se dočkala i vytouženého návratu do vlasti. Dcera dál žije v Petrohradě a syn, který z někdejšího SSSR emigroval, ve Frankfurtu nad Mohanem. Evelina má vnučky Alisu a Annu a v současné době žije v Praze.

Obr. 20: Evelina Merová s manželem a dětmi

Zdroj: www.pametnaroda.cz

2.2.2 Rozhovor s Váženou pamětnicí holocaustu paní Evelinou Merovou, roz. Landovou

Paní Evelina Merová, roz. Landová je jednaosmdesátiletá, na první pohled vitální žena, která mě přivítala u sebe doma, v Ječné ulici č. 20 v Praze. Vřelé sevření ruky a milý úsměv, se kterým říkala dobrý den, mě skutečně potěšil a zahřál u srdce. Nikdo by v tu chvíli nevěřil tomu, že tato dáma na vlastní kůži prožila to, čemu se říká peklo. Nejenom, že strávila část svého dětství v koncentračním táboře Terezín, ale mimo to zažila hrůzy osvětimského tábora a posléze pracovních táborů ve Stutthofu, který se nacházel několik kilometrů od přístavu Gdaňsk a později v Dörbecku nacházejícím se také v Polsku. Posledním místem útrap se stala vesnice Gutttau, polské Guttovo. Dnes zasloužilá matka dvou dětí, syna a dcery, a zároveň babička dvou dívek už jen vzpomíná na to, co bylo.

Je velmi aktivní, pracovitá, a proto nezhálí. Ve svém volném čase napsala knížku s názvem Opožděné vzpomínky, Životopis, který se nevešel na jednu stránku. V tomto díle popisuje svůj vlastní příběh a osud rodiny

Landových. Stránky obsahující jen a jen fakta o tom, jaké to bylo žít v koncentračním a později vyhlazovacích táborech, jsou pravdivá. Mnohdy informace nahánějí pocity úzkosti, bolesti a smutku. Pokud se týče emocí, tak ty v publikaci zastoupeny nejsou, a to z toho důvodu, aby tragické události byly popsány věcně, aniž by je city překryly. Druhá část knížky je věnována létům strávených v Rusku, kde Evelina žila po druhé světové válce až do roku 1994. Právě zde začíná její nová etapa života. Na jedné straně strastiplná, na té druhé láskyplná.

Mimo jiné přednáší o problematice holocaustu i na školách, a to nejen v České republice. Paní Eva, jak se jí často říká, byla natolik vstřícná, že se semnou o její mnohdy smutné zážitky podělila. Pojdme tedy společně nakouknout o několik desítek let zpět na to, co bylo a na co nesmí být nikdy zapomenuto!

1. Paní Merová, mohly bychom společně vzpomenout na léta o několik desítek let nazpět, přesněji na čas strávený v Terezíně?

„No jistě, hodně si toho pamatuju. Psal se den 2. července 1942. Toho dne jsem transportem s označením AAI a číslem 455 přijela spolu s rodinou do Terezína. Bylo mně jedenáct a půl. V Terezíně jsem strávila celkem osmnáct měsíců. Měla jsem štěstí, že jsem byla ubytována v kinderheimu L 410, na pokoji č. 28 s dalšími dvanáctiletými dívkami. V místnosti o asi tak dvaceti čtverečních metrech nás bylo kolem třiceti. Staraly se o nás opatrovnice, tzv. betreuerky, které s námi trávily nejvíce času. Vychovávaly nás a tajně vyučovaly. Děti do čtrnácti let nemusely pracovat. Jídla bylo málo, hygienické podmínky byly naprosto nedostačující a všude bylo přelidněno. Spalo se, kde se dalo, ve sklepech, obchodech, na schodištích.“

2. 15. prosince 1943 jste byla s Vaší rodinou transportována do Auschwitz II-Birkenau. Věděli jste, kam jedete?

„Ne, nikdo nevěděl, kam nás „dobyčáky“ dovezou. Jen jsme si byli jisti tím, že nic hezkého nás nečeká.“

3. Vzpomínáte si na to, čím se Váš transport lišil od těch ostatních?

„Jednalo se o jeden ze tří transportů, které byly skutečně jiné než ty ostatní. První z nich odjel v září 1943, s ním odjel i náš učitel Fredy Hirsch, kterého jsem měla moc ráda a obdivovala jsem ho za to, co pro nás děti v Terezíně a Osvětimi udělal. Dále následoval ten náš v prosinci téhož roku a poslední v květnu 1944. Na kartách, které nám přidělili, bylo poznamenáno „šest měsíců karanténa“, pak SB. Později jsme se dozvěděli, že to znamená „Sonderbehandlung“. Po příjezdu jsme nebyli podrobeni selekci, tedy třídění, ani nám neoholili vlasy, jen nám na levou ruku vytetovali číslo. Stala jsem se číslem 71 266. Pro nás to znamenalo jednu jedinou skutečnost a to tu, že za šest měsíců půjdeme do plynu.“

4. Jak to, že jste nakonec tomuto strašlivému osudu spolu s maminkou unikla?

„Protože Němci potřebovali další práce schopné vězně na kopání zákopů v jiných lágrech. Proto jsme byly podrobeny selekci, tedy třídění. Pamatuji si den, kdy jsem poznala Dr. Mengeleho, který byl známý svými pokusy na dvojčatech. Představte si, že jsem se mu dokonce líbila. Pro mě to byl kompliment, o který jsem vsutku nestála, kompliment od d'ábla. Maminka byla v táboře ošetřovatelkou a také byla práce schopná. Obě jsme měly obrovské štěstí.“

5. Jak je možné, že děti v táboře bydlely pohromadě a zároveň nepracovaly?

„Děti nežily s dospělými, ale v jednom dlouhém společném baráku, kde trávily veškerý čas. Spát se chodilo do jiného baráku. O to, že děti do čtrnácti let nemusely pracovat, se také velkou měrou zasloužil Fredy

Hirsch. Ten jednou vyřkl větu: „Co tady budou děti běhat po táboře a šířit nemoci? Ať raději sedí v bloku“. No a tak se taky stalo.“

6. O vyhlazovacím táboře v Osvětimi-Birkenau je známo, že stravovací a hygienické podmínky byly naprosto otřesné. Bylo tomu skutečně tak?

„No ano. Co se říká, je skutečně pravda. Jeden litr rýdoby polévky, k tomu krajíček chleba. Děti na tom byly o trošku lépe. Byla nám přidělena tzv. dětská polévka, údajně přivezená z cikánského tábora. Myslím, že v ní bylo něco na způsob krupice, trošku nahnilých brambor, tuřín. Tuto hodnotnější výživu nám také zajistil Fredy. O hygienických podmínkách také jistě víte, byly naprosto katastrofální. Voda netekla, a když ano, tak jen málo a k tomu ještě žlutá. Vlasy jsme si myli v čaji. O záchodech radši ani nemluvě.“

7. Už několikrát jste zmínila jméno Frediho Hirsche. Mohla byste tedy vzpomenout na jeho osobu?

„Ano, velice ráda na Frediho vzpomínám. Poznala jsem ho v Terezíně. Byl to krásný, urostlý, mladý muž, který byl sportovcem. Stal se hlavním představitelem péče o mládež (Jugendfürsorge, v rámci židovské samosprávy, vychovatelem a organizátorem dětí v táboře. Bez přehánění se dá říci, že nám dětem zasvětil celý svůj krátký život. Příští setkání už bylo v Osvětimi, kde také působil a kde se nám snažil ulehčit náš pochmurný život. Jedné březnové noci v noci 1944 byl Fredy jedním ze tří zvláštních táborů převezen do karanténního tábora B-2-b. V tento okamžik bylo jasné, že všichni z transportu zemřou v plynových komorách. Fredy nás 8. března opustil a náš život opět upadl do šedi.“

8. Během toho, co jste byly v táboře, pokusil se někdo utéct?

„Ano, tyto pokusy tu skutečně byly. Jsou známy dva případy. Vím o útěku jednoho rumunského SS velitele, který nabídl Vítězslavu Ledererovi, tedy českému židovskému vězni to, že mu pomůže utéct. Tento

esesman se totiž zamiloval do jedné židovské dívky. Uskutečnili společný útěk, avšak posléze byl Rumun dopaden a opět poslán do Osvětimi, kde nakonec zahynul. Co je ale na tomto příběhu zvláštní, je to, že nakonec židovská dívka přežila.“

9. Co se Vám honí hlavou, když slýcháváte o Osvětimi?

„V hlavě se mi vytvoří tento obraz: nekonečné pláne, ostnaté dráty nabitě elektřinou, kouřící komíny krematorií a nepředstavitelný hlad.“

10. Jak je vůbec možné, že jste hrůzy všech táborů, kterými jste prošla, nakonec přežila?

„Tak na tuto otázku opravdu sama neznám odpověď. Jediné co vím je to, že život je jen náhoda! Přežít se mi podařilo, ovšem nikoliv pouze proto, že jsem si to tak vroucně přála. Vždyť většina z vězněných lidí si to taky tak přála. Chtěli také přežít za každou cenu, ale nebylo jim to dopřáno. Pouhá vůle k životu nestačila.“

11. Myslíte si, že se současná mladá generace zajímá o problematiku holocaustu?

„Domnívám se, že bohužel ta naše česká ne. Dodnes přicházím do styku i s německou mládeží, které díky tomu, že můj syn žije v Německu, přednáším. Tam se mladí lidé staví vůbec k historii druhé světové války jinak. Německé děti tato problematika vskutku zajímá. Je zřejmé, že se Německo ze své historie chce ponaučit.“

12. Domníváte se, že hromadné sdělovací prostředky přinášejí objektivní informace týkající se holocaustu?

„Ano, myslím si, že jsou tato fakta objektivní, avšak s některými výjimkami samozřejmě. Je dobré vědět o tom, co bylo. Ale je rozdíl mezi fakty a fakty. Pokud jsou tyto informace zpracovány do nějakého televizního dokumentu či knížky, tak by měly být skutečně pravdivé, aniž by

si autor přidal svoji vlastní fantazii. To už není dokument, jen domyšlený příběh.“

13. Jaké jsou Vaše další plány v nadcházejícím období?

„V dohledné době mě čeká přednáška na jedné škole a poté cesta do Frankfurtu nad Mohanem, kde žije můj syn, který je architektem. Už se za ním moc těším!“

Obr. 21: Evelina Merová

Zdroj: vlastní

2.3 Vyhodnocení historického testu

Součástí praktické části bakalářské práce je provedení veřejného průzkumu, jehož cílem je porovnání znalostí o holocaustu a historii druhé světové války, a to mezi studenty Gymnázia v Moravských Budějovicích a staršími občany žijícími v městečku Želetava a jeho blízkém okolí nacházejícím se v kraji Vysočina. Následující tabulka vyhodnocuje historický test, jehož součástí bylo celkem 13 otázek. Test byl předložen 200 respondentům, a to v zastoupení 100 studentů a 100 seniorů. Každý jednotlivec mohl v testu získat v rozmezí od 0 do 13 bodů.

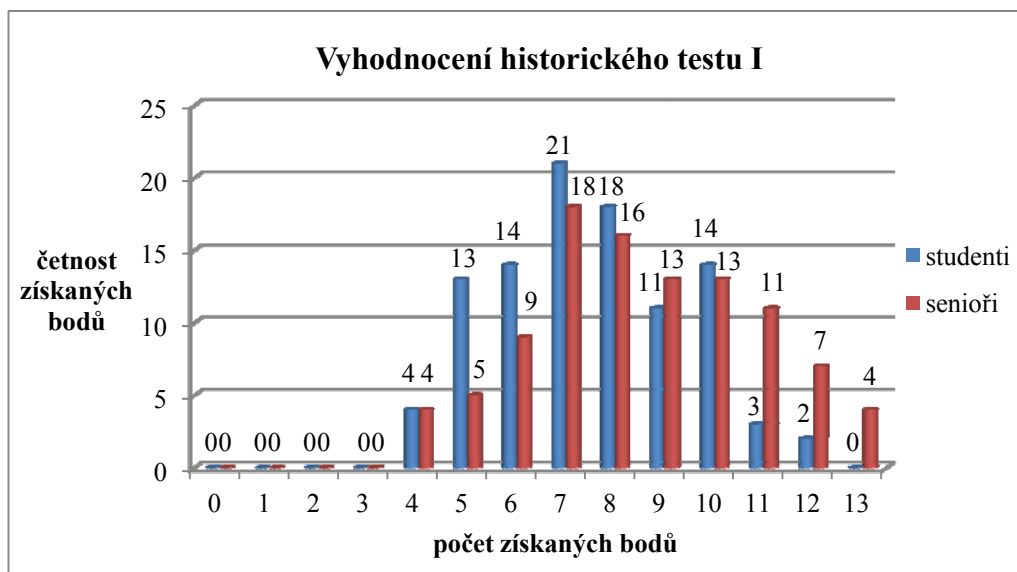
Tab. 1: Porovnání získaných bodů v historickém testu u studentů a seniorů

počet získaných bodů	studenti	senioři
0	0	0
1	0	0
2	0	0
3	0	0
4	4	4
5	13	5
6	14	9
7	21	18
8	18	16
9	11	13
10	14	13
11	3	11
12	2	7
13	0	4
celkem studentů/seniorů	100	100

Zdroj:vlastní na základě provedeného průzkumu

Z tabulky je možné vidět, že každý z celkového počtu 200 dotazovaných odpověděl správně alespoň na 4 otázky. U studentů pozorujeme četnější získané body v rozmezí mezi 5 až 8 body, zatímco senioři obdrželi většinou 7 až 12 bodů. Nejčastěji je počet získaných bodů u studentů (21 dotazovaných) i u seniorů (18 dotazovaných) celkem 7 bodů, což je zhruba polovina správně zodpovězených otázek.

Graf 1: Vyhodnocení historického testu I

Zdroj: vlastní na základě provedeného průzkumu

Z výše uvedeného grafu je patrné, že 4 starší lidé ze 100 odpověděli správně na všech 13 otázek, zatímco ani jednomu ze studentů se nejvyššího počtu bodů získat nepodařilo. 12 správně zodpovězených otázek u 7 důchodců je opět mnohem lepší výsledek, než kterého dosáhli studenti, neboť pouze 2 z nich odpověděli 12 otázkám správně. I překročení hranice 11 bodů svědčí o lepších znalostech důchodců. Celkem senioři správně odpověděli na jedenáct otázek v jedenácti případech, kdežto studenti pouze ve třech případech. Hranice deseti, devíti, osmi a sedmi bodů je téměř vyrovnaná a dosáhlo jí vždy 11 až 21 respondentů. Zároveň můžeme pozorovat i nižší počty získaných bodů. Celkem 6 bodů získalo 9 starších lidí, zatímco studentů 14. I u pětibodové hranice vidíme rozdíl. Tento počet bodů získalo celkem 13 mladých lidí, což nesvědčí o příliš dobré znalosti dané problematiky, seniorů takto odpovědělo 5.

Druhá část vyhodnocení historického testu je zaměřena na jednotlivé otázky. Následující tabulka znázorňuje počet správných a špatných odpovědí u každé ze 13 položených otázek, a to jak u studentů, tak seniorů.

Tab. 2: Počet správně a špatně zodpovězených otázek u studentů a seniorů

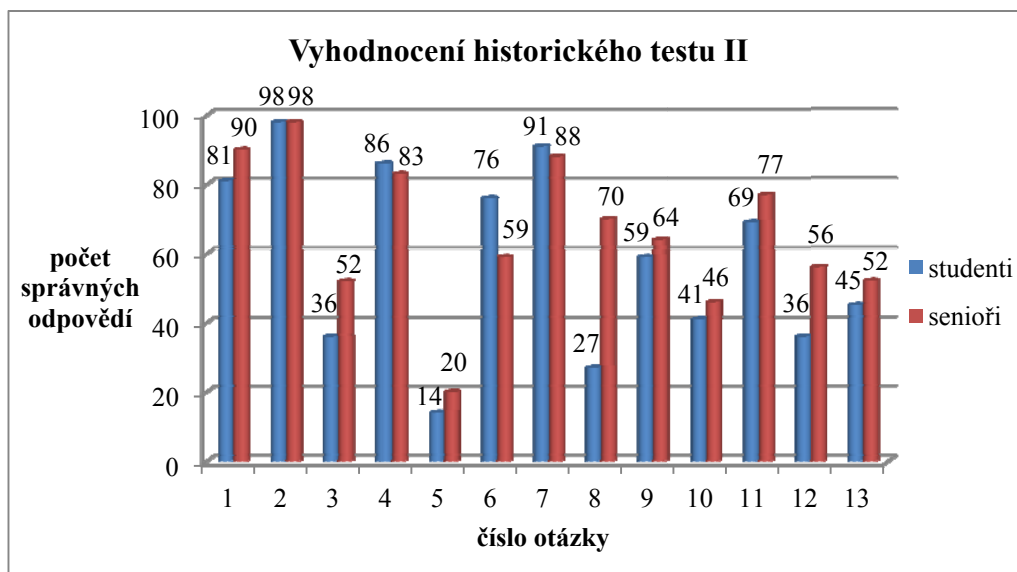
	studenti		senioři	
	správně	špatně	správně	špatně
1. otázka	81	19	90	10
2. otázka	98	2	98	2
3. otázka	36	64	52	48
4. otázka	86	14	83	17
5. otázka	14	86	20	80
6. otázka	76	24	59	41
7. otázka	91	9	88	12
8. otázka	27	73	70	30
9. otázka	59	41	64	36
10. otázka	41	59	46	54
11. otázka	69	31	77	23
12. otázka	36	64	56	44
13. otázka	45	55	52	48
CELKEM	759	541	855	445

Zdroj: vlastní na základě provedeného průzkumu

Z výše uvedené tabulky vyplývá ono zjištění, že větší povědomí o historii druhé světové války a problematice holocaustu mají starší občané obce Želetava a jejího okolí než studenti víceletého Gymnázia v Moravských Budějovicích. Jistě by se někteří z nás mohli domnívat, že větší znalosti budou mít právě studenti, kteří danou problematiku probírají v hodinách dějepisu, než-li senioři, kteří v době druhé světové války sice mohli žít, avšak byli v útlém věku a navíc už od dob jejich školních let uběhla řádka desetiletí. Skutečná situace je tedy opačná. Studenti odpověděli správně pouze 759krát, zatímco senioři dokonce 855krát, což je o 96 správných odpovědí více. Studenti tedy v průměru získali 58,4 % bodů, u seniorů je tato hranice o 7,4 % vyšší, a to 65,8 % bodů.

Pro lepší názornost můžeme situaci vyjádřit pomocí následujícího grafu, který ukazuje počet správně zodpovězených otázek jak u studentů, tak seniorů.

Graf 2: Vyhodnocení historického testu II

Zdroj: vlastní na základě provedeného průzkumu

Výše uvedená tabulka a graf hovoří za vše, tudíž se nyní zaměříme na konkrétní otázky, kde pozorujeme výrazně větší, ba naopak menší znalost studentů či seniorů.

Největší rozdíl v počtu správně zodpovězených otázek pozorujeme u otázky č. 8 (viz. Příloha A). Správnou odpověď označilo 70 seniorů, zatímco studentů pouze 27 (tedy 27 % dotazovaných). Mladí lidé v mnoha případech tvrdili, že představitelem německé propagandy byl Reinhard Heydrich, zatímco ve skutečnosti jím byl Joseph Goebbels.

Další výrazný rozdíl pozorujeme u otázky č. 3 (viz. Příloha A). Tuto otázku odpovědělo správně 52 seniorů, studentů pouze 36. Daná problematika by měla být důkladně probírána na každém gymnáziu, tudíž by se dalo předpokládat, že právě studenti vědí, že Mnichovskou dohodu podepsali tito zástupci evropských zemí: Edouard Daladier (Francie), Neville Chamberlain (Anglie), Adolf Hitler (Německo) a Benito Mussolini (Itálie). Ve skutečnosti však větší povědomí měli senioři.

Rozdíl v počtu správně zodpovězených otázek je patrný i u otázky č. 12 (viz. Příloha A). Odpověď znalo správně pouze 36 mladých respondentů, zatímco starších lidí, více než polovina (a to 56 dotazovaných). Většinou si dotazovaní mysleli, že koncentrační tábor Auschwitz se nachází v Německu, zatímco je situován v Polsku.

Za povšimnutí stojí otázka č. 6 (viz. Příloha A). Ta, jako jedna z mála, dělala větší problém starším občanům, kteří odpověděli správně „pouze“ padesát devětkrát, zatímco zhruba tři čtvrtiny studentů (a to 76 dotazovaných) odpověděly správně. Důchodci většinou termínem antisemitismus rozuměli nadřazování jedné rasy nad druhou, což si pletli s rasismem. Ve skutečnosti se pod termínem antisemitismus rozumí nenávisť vůči židovskému obyvatelstvu.

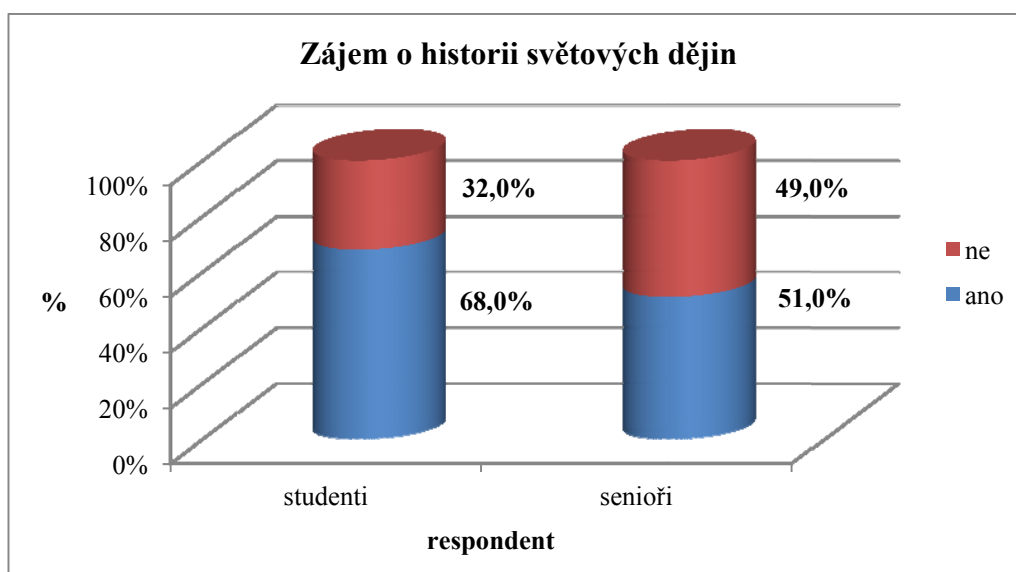
Fakta hovoří za vše. Na vybraném vzorku 100 studentů a 100 důchodců se potvrdilo, že právě starší generace se zajímá o historii více, oproti mladým lidem. Možná je to i tím, že senioři danou dobu zažili, zatímco studenti nikoli a myslí si, že nemá smysl na minulost vzpomínat.

2.4 Vyhodnocení dotazníku

Součástí praktické části je i vyhodnocení dotazníku, který byl stejně jako historický test předložen 200 respondentům, a to 100 studentům Gymnázia v Moravských Budějovicích a 100 seniorům žijícím v městečku Želetava na Vysočině a v jeho blízkém okolí. Dotazník obsahoval 13 otázek, které se týkaly zejména druhé světové války, holocaustu, antisemitismu, koncentračních táborů, Protektorátu Čechy a Morava atd.

Cílem dotazování bylo zjistit, zda se současná mladá generace zajímá o historii světových dějin či naopak před ní zavírá oči. Získáme i názor seniorů, kteří v mnoha případech druhou světovou válku zažili, a proto je jejich vztah k tomuto tématu zaručeně bližší.

Graf 3: Zájem o historii světových dějin

Zdroj: vlastní na základě provedeného průzkumu

Z provedeného průzkumu vyplývá, že o historii světových dějin se zajímá 68 % studentů, zatímco seniorů zhruba polovina dotazovaných, a to celkem 51 %. Lze tedy říci, že ačkoliv každého druhého seniora historie zajímá, u studentů je tato obliba větší. Z celkového počtu 200 respondentů se 40,5 % o historii nezajímá.

Druhá otázka se týkala holocaustu, a to konkrétně toho, zda dotazovaní vědí, co daný pojem znamená. Pouze 5 % seniorů odpovědělo, že *neví*, co se pod daným pojmem skrývá, zatímco studenti neznali tento pojem ve 14 % případů. Celkově tedy 90,5 % dotazovaných ví, co pojem holocaust znamená.

Další otázka měla odhalit, zda dotazovaní odpověděli na předchozí otázku *správně* a věděli tedy, že holocaust doslova znamená vyhlazení Židů. Na tuto otázku odpovědělo pouze 97 seniorů, přičemž *ano* odpovědělo 87,6 %, *ne* 6,2 % a *nevím* také 6,2 %. Tudíž je jasné, že někteří v předchozí otázce odpověděli, že *ví*, co tento pojem znamená, ale ve skutečnosti jejich povědomí správné nebylo. Stejně tak studenti věděli v 62 % případů, *ne* odpovědělo 21 % a *nevím* 17 %. I zde 84 % studentů v předchozí otázce odpovědělo, že *ví*, co tento pojem znamená, ale nakonec správně odpovědělo pouze 62 % z nich.

Následující otázka se zajímala o osobnost, která byla v čele Německa během druhé světové války. Celkem 98 % seniorů odpovědělo, že *ví*, kdo se pod danou osobou skrývá, studentů takto odpovědělo 97 %. Celkově tedy pouhá 2,5 % dotazovaných uvedla, že *nevědí*, kdo stál v čele nacistického Německa.

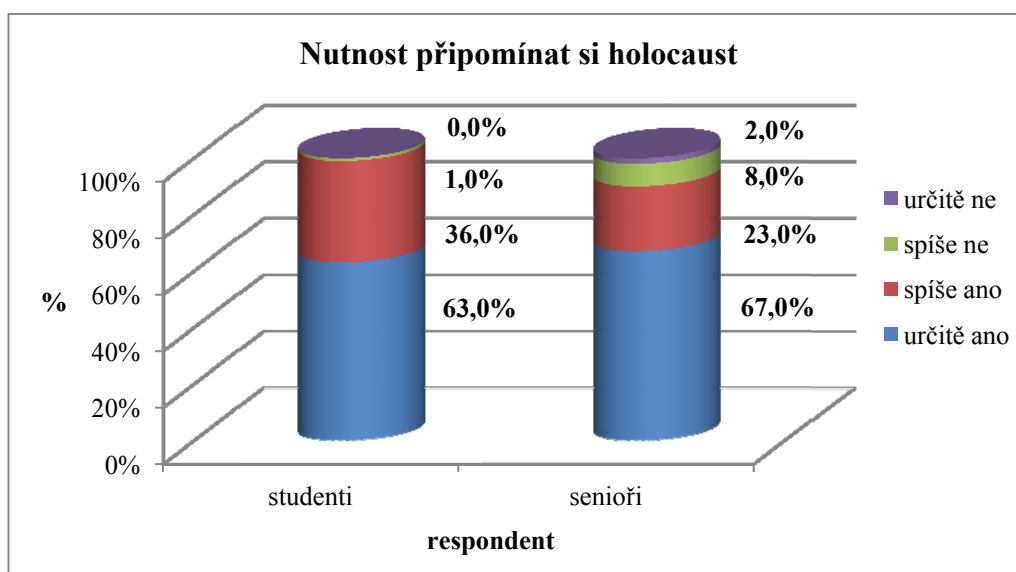
97 % seniorů vědělo, že v čele stál Adolf Hitler, jeden člověk se tedy mylně domníval, že v čele stál Heinrich Himmler. Studenti v 99 % případů označili do čela správně Adolfa Hitlera, zatímco v předchozí otázce vědělo, kdo stál v čele, pouze 97 osob, z čehož můžeme usuzovat, že 2 studenti provedli správný odhad.

Další otázka se týkala toho, zda respondenti vědí, kolik Židů bylo zavražděno v nacistických koncentračních táborech. 60 % seniorů odpovědělo *ano*, zatímco studentů odpovědělo *ano* pouze 43 %. V celkovém počtu 199 osob, které tuto otázku odpověděli, je celkově 48,2 % těch, kteří danou problematiku neznají.

Následující otázka uváděla přesný počet Židů, kteří zahynuli v koncentračních táborech. Cílem bylo odhalit, zda respondenti, kteří v předchozí otázce odpověděli *ano*, skutečný počet opravdu znají. 67 seniorů odpovědělo správně, že v táborech zahynulo asi 6 milionů Židů. Tudíž zřejmě 60 seniorů odpovědělo správně, jelikož danou problematiku zná a 6 z nich správně odhadovalo. V předchozí otázce odpovědělo 43 studentů, že ví, kolik Židů zahynulo, nakonec však správně odpovědělo dokonce 72 studentů, což může být zapříčiněno dobrým odhadem 29 studentů. Důvodem by mohla být i možnost, že studenti v předchozí otázce neříkali pravdu, čímž by však byli sami proti sobě a tuto možnost můžeme vyloučit.

Cílem další otázky bylo zjistit, zda se mladá generace zajímá o holocaust. 73 seniorů a 80 studentů si myslí, že se mladá generace o holocaust *spíše nezajímá*. 17 seniorů a 1 student si myslí, že se mladá generace o holocaust *určitě nezajímá*, zatímco 2 senioři a 2 studenti si myslí, že se *určitě zajímá*. Zbýlých 8 seniorů a 17 studentů se domnívá, že se mladá generace o holocaust *spíše zajímá*. Celkově tedy převažuje názor studentů i seniorů, že se mladá generace se o holocaust *nezajímá*.

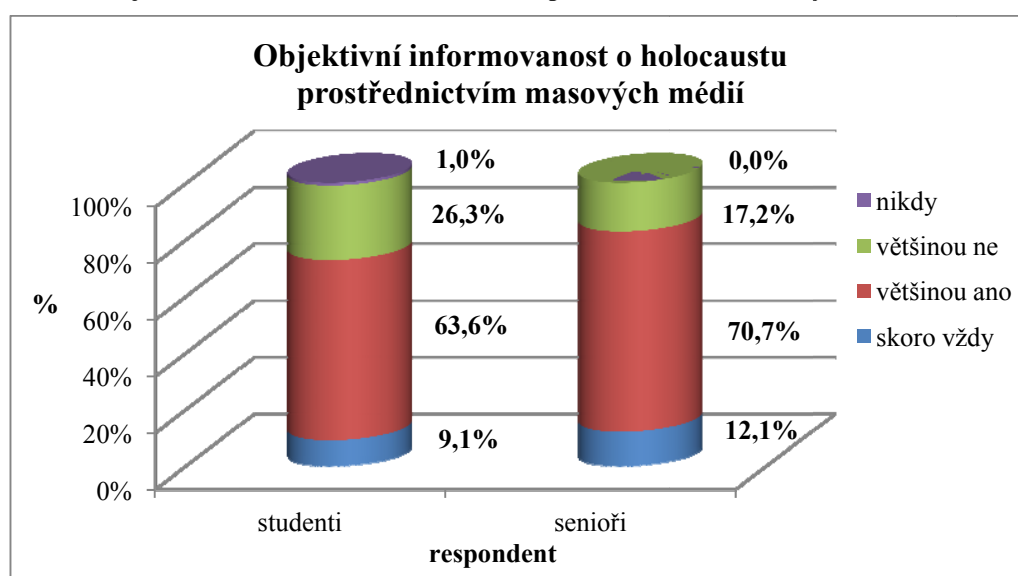
Graf 4: Nutnost připomínat si holocaust

Zdroj: vlastní na základě provedeného průzkumu

To, zda má smysl si holocaust připomínat, považuje za správné 67 % seniorů a 63 % studentů, kteří odpověděli *určitě ano*. 23 % seniorů a 36 % studentů odpovědělo *spíše ano*, zatímco 8 % seniorů a 1 student *spíše ne*. Dva senioři si myslí, že *určitě nemá* smysl si holocaust připomínat. Celkově je tedy podle 200 dotazovaných respondentů dobré, si holocaust připomínat, což je i podle mého názoru na místě, neboť bychom neměli zavírat oči před minulostí, ale měli bychom se z ní poučit a zabránit tomu, aby se hrůzy minulosti někdy opakovaly.

Graf 5: Objektivní informovanost o holocaustu prostřednictvím masových médií

Zdroj: vlastní na základě provedeného průzkumu

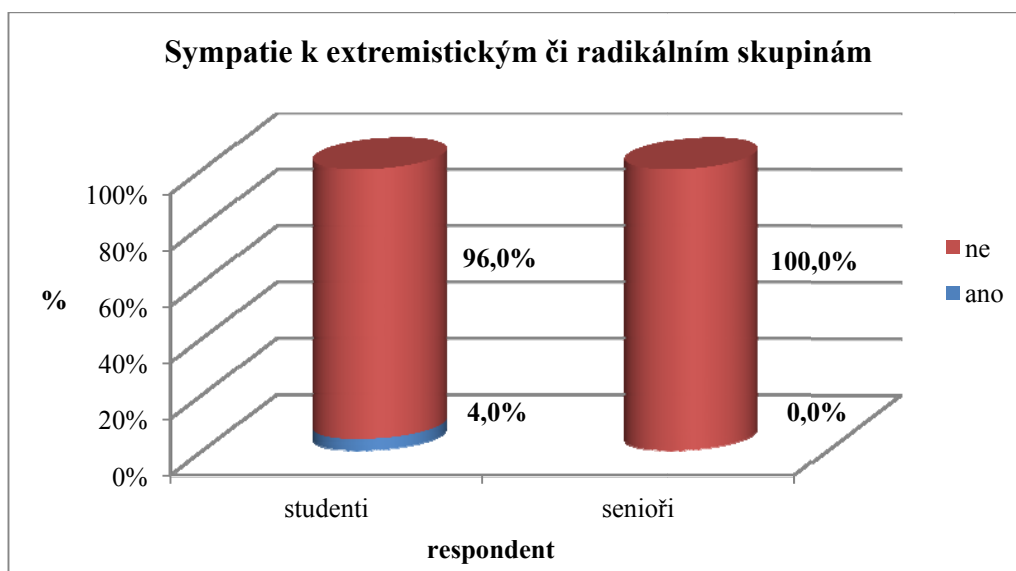
Následující otázka se týkala toho, zda si dotazovaní myslí, že česká masová média informují o holocaustu objektivně. Celkově v 67,2 % případů převládal názor, že *většinou ano* (70,7 % seniorů a 63,6 % studentů). Odpověď *skoro vždy* označilo pouze 12,1 % seniorů a 9,1 % studentů. U odpovědi *většinou ne* byly odpovědi četnější, a to 17,2 % seniorů a 26,3 % studentů. Jeden student vyslovil názor, že česká masová média nikdy neinformují o holocaustu objektivně.

78,8 % dotazovaných seniorů je toho názoru, že hromadné sdělovací prostředky negativně ovlivňují mládež, zatímco studenti si za tímto tvrzením

stojí v 52 %. Celkově je tedy pouze 34,7 % těch, kteří si myslí, že hromadné sdělovací prostředky negativně neovlivňují mládež.

Další otázka měla odhalit názor dotazovaných, zda si myslí, že mohou skupiny, které otevřeně hlásají nenávist k jiným lidem, získat vliv i u nás. 31 % seniorů se domnívá, že *ano*, zatímco u studentů je tento názor uváděn pouze v 18 % případech. Odpověď *spíše ano* označilo 34 % seniorů, studentů bylo více, a to 47 %. 21 % seniorů se domnívá, že *spíše ne*, studenti mají tento názor v 30 % případů. Zbýlých 14 % seniorů a zbýlých 5 % studentů si myslí, že tyto skupiny *určitě nemohou* získat vliv u nás.

Graf 6: Sympatie k extremistickým či radikálním skupinám

Zdroj: vlastní na základě provedeného průzkumu

Z dotazovaných 100 seniorů se 2 z nich zdrželi odpovědi, a zároveň zbylých 98 nesympatizuje s lidmi, kteří se chtějí prosazovat vůči některým skupinám lidí silou. Studenti odpověděli v plném počtu, a to tak, že 96 z nich s těmito lidmi nesympatizuje, zatímco se tu našli 4, kteří s takovými lidmi sympatizují!

ZÁVĚR

Předmětem této bakalářské práce se stala problematika holocaustu Židů během druhé světové války, očima pamětníků. Terč ostrého zájmu představovala postava tehdejšího vůdce Velkoněmecké říše Adolfa Hitlera. Koncentrační tábor, ghetto v Terezíně a vyhlazovací tábor v Osvětimi posloužily k názorné ilustraci toho, jaké hrůzné činy byly páčány na nevinných lidech, kteří se provinili pouze tím, že se narodili jako Židé. Právě tato skupina lidí se stala pro Hitlera tím největším trnem v oku, a tak se ji pokusil společně se svými nacistickými spolupracovníky zbavit úplně.

Tato práce nemá být jen obsáhlým souhrnem informací, pomocným materiálem při učení se, ale zároveň se má stát důkazem toho, že ještě existují lidé, kteří přežili hrůzy vyhlazovacích táborů. Praktická část se stává cenným materiálem, ve kterém jsou zakotveny rozhovory s Váženými pamětníci. Právě tato svědectví mají posloužit jako doklad toho, že popírání holocaustu není v žádném případě na místě. Výpovědi Vážené paní Marty Kottové a Vážené paní Evelyny Merové představují osobní výpovědi, které jsou nezpochybnitelné a pravdivé!

Mimo jiné byl prostřednictvím dotazníkového šetření a historického testu proveden průzkum, který odhalil tu skutečnost, že se v celkovém měřítku o historii světových dějin zajímají spíše studenti než lidé důchodového věku. To však není nic překvapivého, když bereme v potaz tu skutečnost, že se historie vyučuje na středních školách, a je proto ve vlastním zájmu mladých lidí, aby o dějiny projevovaly zájem. Zároveň bylo díky testové metodě zjištěno to, že problematika holocaustu Židů během druhé světové války a souvislosti s ní spojené jsou celkově bližší našim starším občanům bydlících v městečku Želetava a jeho okolí. Studenti navštěvující Gymnázium v Moravských Budějovicích hlubšími znalostmi nedisponují. Domněnka některých z nás, že současná mladá generace může inklinovat k extremismu či radikalismu skutečně potvrzena nebyla. Naopak z šetření vyplývá, že existuje jen nepatrná část mladých lidí, kteří sympatizují s těmito skupinami. Zároveň

většina dospívajících i starších lidí je toho názoru, že je nutné si problematiku holocaustu každoročně připomínat. Pozoruhodné je však to, že poměrně velká část dotazovaných je přesvědčena o tom, že hromadné sdělovací prostředky mnohdy zkreslují informace týkající se vyvraždění Židů. Proto by mělo být v zájmu celé naší společnosti, aby k takovému šíření dezinformací nedocházelo a byla nám předkládána jen skutečná fakta a objektivní informace. Navrhují proto, aby bylo prostřednictvím určitého regulačního orgánu zajištěno to, aby minulost byla vyličeána vždy tak, jak se opravdu stala a nikoliv jen jako vymyšlený příběh s vlastní fantazií. Je nutné podrobněji kontrolovat informace, které se k nám prostřednictvím komunikačního kanálu šíří. Přece jenom nikdo z nás nechce, aby se historie druhé světové války ještě někdy opakoala.

Zároveň nesmíme zapomenout na muže, který je s touto etapou lidské historie spojován a který se hluboce vryl do našeho podvědomí. Adolf Hitler navždy bude zapsán do černé kroniky za své hříchy, kterých se během svého vůdcovství dopustil. Kolik čtverečních kilometrů půdy bylo díky němu zpusťošeno, kolik židovského majetku bylo zkonfiskováno. Co je však nejbolestivější a nejsmutnější, kolik miliónů lidských životů zatlratil. Jak velkého násilí a utrpení se dopustil a kolik celkem slz bylo uroněno, když ve vyhlašovacích tábořech umírali nevinní. Kolik dětských nitek přetřhal v těch nejkrásnějších okamžicích jejich života. To mu nikdy nesmí být odpušťeno a zapomenuto!

Všichni na celém světě by si neustále měli jeho hrůzně činy připomínat a nikdy by neměly být zapomenuty. Našim generacím by měla být osoba Adolfa Hitlera představována jako ta, ze které by si nikdo neměl brát příklad. Jeho jméno by se nadále mělo objevovat ve školních učebnicích. Adolf Hitler zvaný „Führer“ tady byl, bude a na věky věků zůstane!!!

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Monografie

- [1] BLODIG, Vojtěch., et al. *Památník Terezín Národní kulturní památka, Téma: Holocaust, Informační materiálno učitele k výuce na základních a středních školách*. Terezín: Nakladatelství Tauris, 2005. 51 s. ISBN 80-211-0364-7.
- [2] BLODIG, Vojtěch. *Terezín - Terezín v „konečném řešení židovské otázky“ 1941-1945*. Praha: Nakladatelství Oswald, 2003. 135 s. ISBN 80-85433-88-5.
- [3] BRENNER-WONSCHICKOVA, Hannelore. *Děvčata z pokoje 28*. 1. vyd. Brno: Principal, 2007. 294 s. ISBN 80-87029-03-8.
- [4] BURGER, Adolf. *Ďáblova dílna*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1991. 269 s. ISBN 80-205-0187-8.
- [5] FUCHS, Thomas. *Hitler ve faktech*. 1. vyd. Praha: Baronet a. s., 2001. 254 s. ISBN 80-7214-163-5.
- [6] GRÜNDBERG, Karol. *Adolf Hitler, Životopis Führera*. Litvínov: Dialog, 1994. 350 s. ISBN 80-85194-75-9
- [7] HAMŠÍK, Dušan. *Génius průměrnosti*. Praha: Československý spisovatel. 136 s. ISBN 80-202-0264-1
- [8] HEIDEN, Konrad. *Adolf Hitler – jeden muž proti Evropě*. Praha: Agnesa Burdova – ARA, 2003. 318 s. ISBN 80-969006-1-7.
- [9] CHLÁDKOVÁ, Ludmila. *Terezínské ghetto*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství V RÁJI, 2005. 54 s. ISBN 80-86758-18-4.
- [10] KUKLÍK, Jan. *Dějepis 4: Nejnovější dějiny*. 1. vyd. Praha: SPN, 2002. 216 s. ISBN 80-7235-175-3
- [11] MEROVÁ, Evelina. *Opožděné vzpomínky – Životopis, který se nevešel na jednu stránku*. Brno: Barrister&Principal, 2009. 259 s. ISBN 978-80-87029-52-7.

- [12] POOL, James. *Tajní spojenci Adolfa Hitlera: 1933-1945*. Praha: Práh, 1999. 367 s. ISBN 80-7252-015-6.
- [13] REES, Laurence. *Osvětim, Nacisté a „konečné řešení“*. Praha: Euromedia Group k. s., 2005. 320 s. ISBN 80-242-1404-6.
- [14] SMOLEŇ, Kazimierz. *Auschwitz: Průvodce po muzeu*. Osvětim: Státní muzeum. 120 s. ISBN 80-7203-472-3.
- [15] ZITELMANN, Rainer. *Adolf Hitler a jeho cesta k moci*. Praha: Agentura V.P.K., 1993. 118 s. ISBN 80-85622-27-0.

Internetové zdroje

- [16] Google.cz. [online]. [cit 2012-01-21]. Dostupné z www: <http://www.google.cz/search?tbm=isch&hl=cs&source=hp&biw=1280&bih=635&q=hitler&gbv=2&oq=hitler&aq=f&aqi=g10&aql=&gs_sm=3&gs_upl=1440l2787l0l3197l6l6l0l2l2l0l88l318l4l4l0>.
- [17] Google.cz. [online]. [cit 2012-01-18]. Dostupné z www: <http://www.google.cz/search?hl=cs&gs_nf=1&cp=4&gs_id=n&xhr=t&q=hitler&gs_upl=&bav=on.2,or.r_gc.r_pw.r_qf.,cf.osb&biw=1280&bih=635&um=1&ie=UTF-8&tbm=isch&source=og&sa=N&tab=wi&ei=Y0dNT56eJ42WOqny6KMC>.
- [18] Google.cz. [online]. [cit 2012-01-05]. Dostupné z www: <http://www.google.cz/search?tbm=isch&hl=cs&source=hp&biw=1280&bih=635&q=hitler&gbv=2&oq=hitler&aq=f&aqi=g10&aql=&gs_sm=3&gs_upl=1440l2787l0l3197l6l6l0l2l2l0l88l318l4l4l0>.
- [19] Google.cz. [online]. [cit 2011-12-17]. Dostupné z www: <http://www.google.cz/search?tbm=isch&hl=cs&source=hp&biw=1280&bih=635&q=hitler&gbv=2&oq=hitler&aq=f&aqi=g10&aql=&gs_sm=3&gs_upl=1440l2787l0l3197l6l6l0l2l2l0l88l318l4l4l0>.

- [20] Google.cz. [online]. [cit 2011-12-17]. Dostupné z [www: <http://www.google.cz/search?tbm=isch&hl=cs&source=hp&biw=1280&bih=635&q=hitler&gbv=2&oq=hitler&aq=f&aqi=g10&aql=&gs_sm=3&gs_upl=14401278710131971616101212101881318141410>](http://www.google.cz/search?tbm=isch&hl=cs&source=hp&biw=1280&bih=635&q=hitler&gbv=2&oq=hitler&aq=f&aqi=g10&aql=&gs_sm=3&gs_upl=14401278710131971616101212101881318141410).
- [21] Google.cz. [online]. [cit 2012-01-17]. Dostupné z [www: http://www.google.cz/search?tbm=isch&hl=cs&source=hp&biw=1280&bih=635&q=hitler&gbv=2&oq=hitler&aq=f&aqi=g10&aql=&gs_sm=3&gs_upl=14401278710131971616101212101881318141410>](http://www.google.cz/search?tbm=isch&hl=cs&source=hp&biw=1280&bih=635&q=hitler&gbv=2&oq=hitler&aq=f&aqi=g10&aql=&gs_sm=3&gs_upl=14401278710131971616101212101881318141410).
- [22] Google.cz. [online]. [cit 2012-01-19]. Dostupné z [www: <http://www.google.cz/search?hl=cs&gs_nf=1&cp=6&gs_id=10&xhr=t&q=protektor%C3%A1t+%C4%8Dechy+a+morava&gs_upl=&bav=on.2,or.r_gc.r_pw.r_qf.,cf.osb&biw=1280&bih=635&um=1&ie=UTF-8&tbm=isch&source=og&sa=N&tab=wi&ei=EE1NT7SHPIXqOZe7xL8C>](http://www.google.cz/search?hl=cs&gs_nf=1&cp=6&gs_id=10&xhr=t&q=protektor%C3%A1t+%C4%8Dechy+a+morava&gs_upl=&bav=on.2,or.r_gc.r_pw.r_qf.,cf.osb&biw=1280&bih=635&um=1&ie=UTF-8&tbm=isch&source=og&sa=N&tab=wi&ei=EE1NT7SHPIXqOZe7xL8C).
- [23] Google.cz. [online]. [cit 2012-01-17]. Dostupné z [www: <http://www.google.cz/search?tbm=isch&hl=cs&source=hp&biw=1280&bih=635&q=hitler&gbv=2&oq=hitler&aq=f&aqi=g10&aql=&gs_sm=3&gs_upl=14401278710131971616101212101881318141410>](http://www.google.cz/search?tbm=isch&hl=cs&source=hp&biw=1280&bih=635&q=hitler&gbv=2&oq=hitler&aq=f&aqi=g10&aql=&gs_sm=3&gs_upl=14401278710131971616101212101881318141410).
- [24] Google.cz. [online]. [cit 2011-11-20]. Dostupné z [www: <http://www.google.cz/search?hl=cs&gs_nf=1&cp=6&gs_id=10&xhr=t&q=protektor%C3%A1t+%C4%8Dechy+a+morava&gs_upl=&bav=on.2,or.r_gc.r_pw.r_qf.,cf.osb&biw=1280&bih=635&um=1&ie=UTF-8&tbm=isch&source=og&sa=N&tab=wi&ei=EE1NT7SHPIXqOZe7xL8C>](http://www.google.cz/search?hl=cs&gs_nf=1&cp=6&gs_id=10&xhr=t&q=protektor%C3%A1t+%C4%8Dechy+a+morava&gs_upl=&bav=on.2,or.r_gc.r_pw.r_qf.,cf.osb&biw=1280&bih=635&um=1&ie=UTF-8&tbm=isch&source=og&sa=N&tab=wi&ei=EE1NT7SHPIXqOZe7xL8C).
- [25] Google.cz. [online]. [cit 2011-11-20]. Dostupné z [www: <http://www.google.cz/search?hl=cs&gs_nf=1&cp=6&gs_id=10&xhr=t&q=protektor%C3%A1t+%C4%8Dechy+a+morava&gs_upl=&bav=on.2,or.r_gc.r_pw.r_qf.,cf.osb&biw=1280&bih=635&um=1&ie=UTF-8&tbm=isch&source=og&sa=N&tab=wi&ei=EE1NT7SHPIXqOZe7xL8C>](http://www.google.cz/search?hl=cs&gs_nf=1&cp=6&gs_id=10&xhr=t&q=protektor%C3%A1t+%C4%8Dechy+a+morava&gs_upl=&bav=on.2,or.r_gc.r_pw.r_qf.,cf.osb&biw=1280&bih=635&um=1&ie=UTF-8&tbm=isch&source=og&sa=N&tab=wi&ei=EE1NT7SHPIXqOZe7xL8C).

- [26] Holocaust.cz [online]. [cit 2012-01-15]. Dostupné z www: <http://www.holocaust.cz/cz/history>.
- [27] Pametnaroda.cz [online]. 2000 – 2012 [cit 2012-01-17]. Dostupné z www: < <http://www.pametnaroda.cz/witness/index/id/1194/>>.
- [28] Pametnaroda.cz [online]. 2000 – 2012 [cit 2012-01-17]. Dostupné z www: < <http://www.pametnaroda.cz/witness/index/id/1656/>>.
- [29] Skautskestoleti.cz [online]. 2010 [cit 2011-12-7]. Dostupné z www: <<http://www.skautskestoleti.cz/pribehy/pametnici/13-marta-kottova-1929/>>.

Ostatní materiály

- [30] Učební list určený školám získaný při exkurzi v Památníku Terezín.

SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK A GRAFŮ

Seznam obrázků

Obr. 1: Mnichovská konference	12
Obr. 2: Okupované pohraničí Čech a Moravy	13
Obr. 3: Davidova hvězda	16
Obr. 4: Klára a Adolf Hitlerovi	19
Obr. 5: Adolf Hitler	21
Obr. 6: Adolf Hitler jako voják v I. světové válce	24
Obr. 7: Židovská hvězda	27
Obr. 8: Židovské děti	33
Obr. 9: Síť koncentračních táborů a ghett v Evropě	34
Obr. 10: Hlavní vchod do Osvětimi	36
Obr. 11: Železniční trať vedoucí do tábora	38
Obr. 12: Hustá síť elektricky nabitých drátů	39
Obr. 13: Podvyživené děti	41
Obr. 14: Terezínské krematorium	49
Obr. 15: Hlavní vchod do tábora	51
Obr. 16: Židovský hřbitov v Terezíně	61
Obr. 17: Adolf Hitler, poražený vůdce Německa	64
Obr. 18: Lašovi před odjezdem do Terezína	66
Obr. 19: Marta Kottová	70
Obr. 20: Evelina Merová s manželem a dětmi	73
Obr. 21: Evelina Merová	78

Seznam tabulek

Tab. 1: Porovnání získaných bodů v historickém testu u studentů a seniorů...	79
Tab. 2: Počet správně a špatně zodpověděných otázek u studentů a seniorů...	81

Seznam grafů

Graf 1: Vyhodnocení historického testu I	80
Graf 2: Vyhodnocení historického testu II	82
Graf 3: Zájem o historii světových dějin	84
Graf 4: Nutnost připomínat si holocaust	86
Graf 5: Objektivní informovanost o holocaustu prostřednictvím masových médií	87
Graf 6: Sympatie k extremistickým či radikálním skupinám	88

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1 – Historický test.....	I
Příloha 2 – Historický dotazník.....	III
Příloha 3 – Vyhodnocení historického dotazníku	V
Příloha 4 – Hrůzu nahánějící čísla hovořící za vše	VII
Příloha 5 – Osobní setkání s pí. Evelinou Merovou.....	VIII

PŘÍLOHY

Příloha 1 – Historický test

Máte historii v malíčku? Udělejte si krátký test!

1. **Druhá světová válka vypukla v roce**
 - a) 1914
 - b) 1938
 - c) 1939
 - d) 1945

2. **V čele nacistického Německa stanul v lednu 1933**
 - a) Adolf Hitler
 - b) Adolf Eichmann
 - c) Bernardo Mussolini
 - d) Josif Vissarionovič Džugašvili

3. **Mnichovská dohoda byla podepsána těmito muži**
 - a) Churchil, Daladier, Hitler, Mussolini
 - b) Dalamber, Daladier, Hitler, Mussolini
 - c) Daladier, Chamberlain, Hitler, Mussolini
 - d) Dalamber, Chamberlain, Hitler, Mussolini

4. **Křišťálová noc proběhla v noci ze dne 7. - 8. 11. 1938 a byla spojena**
 - a) s prodejem levného křišťálu nežidovskému obyvatelstvu
 - b) s rozbíjením výloh židovských obchodů, domů, synagog a se zabitím několika Židů
 - c) s atentátem na německého kancléře
 - d) s největším transportem Židů do Terezína

5. **Výnos o vzniku protektorátu Čechy a Morava byl vyhlášen dne**
 - a) 15. března 1938
 - b) 16. března 1938
 - c) 15. března 1939
 - d) 16. března 1939

6. **Termínem antisemitismus se označuje**
 - a) nenávisť vůči Romům
 - b) segregace židovského obyvatelstva
 - c) nenávisť vůči židovskému obyvatelstvu
 - d) nadřazování jedné rasy nad druhou

7. **Jako symbol židovství museli jeho příslušníci nosit na oděvu**
- a) Davidovu hvězdu
 - b) Jidášovu hvězdu
 - c) rovnostranný trojúhelník
 - d) hákový kříž
8. **Hlavním představitel německé propagandy byl**
- a) Reinhard Heydrich
 - b) Joseph Goebbels
 - c) Adolf Hitler
 - d) Heinrich Himmler
9. **S českých literátů zemřel v koncentračním táboře**
- a) Stanislav Kostka Neumann
 - b) Karel Poláček
 - c) Karel Čapek
 - d) Jan Palach
10. **Koncentrační tábor Terezín byl původně vybudován jako vojenská pevnost za panovníka**
- a) Františka Josefa I.
 - b) Karla I.
 - c) Josefa II.
 - d) Františka Josefa II.
11. **V židovských koncentračních táborech zahynulo**
- a) méně než 100 tisíc Židů
 - b) asi 2 milióny Židů
 - c) více než 20 miliónů Židů
 - d) asi 6 miliónů Židů
12. **Koncentrační tábor Auschwitz se nachází**
- a) v České republice
 - b) v Polsku
 - c) v Německu
 - d) ve Švýcarsku
13. **II. světová válka oficiálně ve světě skončila**
- a) 5. května 1945
 - b) 8. května 1945
 - c) 9. května 1945
 - d) 2. září 1945

Příloha 2 – Historický dotazník

Dotazník

- 1) Zajímáte se o historii světových dějin?**
 1. Ano
 2. Ne

- 2) Víte, co znamená Holocaust?**
 1. Ano
 2. Ne

- 3) Holocaust doslova znamená vyhlazení Židů.**
 1. Ano
 2. Ne
 3. Nevím

- 4) Víte, kdo stál během II. světové války v čele Německa?**
 1. Ano
 2. Ne

- 5) V čele Německa během II. světové války stanul.**
 1. Heinrich Himmler
 2. Adolf Hitler
 3. Reinhard Heydrich

- 6) Víte, kolik Židů bylo zavražděno v nacistických koncentračních táborech?**
 1. Ano
 2. Ne

- 7) V nacistických koncentračních táborech zahynulo během II. světové války.**
 1. Asi 100 tisíc Židů
 2. Asi 3 milióny Židů
 3. Asi 6 miliónů Židů

- 8) Myslíte si, že se současná mladá generace zajímá o holocaust?**
 1. Určitě ano
 2. Spíše ano
 3. Spíše ne
 4. Určitě ne

9) Myslíte si, že má smysl holocaust připomínat?

1. Určitě ano
2. Spíše ano
3. Spíše ne
4. Určitě ne

10) Informují podle Vás česká masová média o holocaustu objektivně?

1. Skoro vždy
2. Většinou ano
3. Většinou ne
4. Nikdy

11) Domníváte se, že hromadné sdělovací prostředky negativně ovlivňují mládež?

1. Ano
2. Ne

12) Mohou podle Vás skupiny, které otevřeně hlásají nenávist k jiným lidem, získat vliv i u nás?

1. Určitě ano
2. Spíše ano
3. Spíše ne
4. Určitě ne

13) Sympatizujete s lidmi, kteří se chtějí prosazovat vůči některým skupinám lidí silou?

1. Ano
2. Ne

Příloha C – Vyhodnocení historického dotazníku

		celkem	student	senioři
Zajímáte se o historii světových dějin?	Ano	59,5 %	68,0 %	51,0 %
			68	51
	Ne	40,5 %	32,0 %	49,0 %
			32	49
	Počet	200	100	100
Víte, co znamená Holocaust?	Ano	90,5 %	86,0 %	95,0 %
			86	95
	Ne	9,5 %	14,0 %	5,0 %
			14	5
	Počet	200	100	100
Holocaust doslova znamená vyhlazení Židů.	Ano	74,6 %	62,0 %	87,6 %
			62	85
	Ne	13,7 %	21,0 %	6,2 %
			21	6
	Nevím	11,7 %	17,0 %	6,2 %
			17	6
	Počet	197	100	97
Víte, kdo stál během II. světové války v čele Německa?	Ano	97,5 %	97,0 %	98,0 %
			97	98
	Ne	2,5 %	3,0 %	2,0 %
			3	2
	Počet	200	100	100
V čele Německa během II. světové války stanul.	Heinrich	2,0 %	1,0 %	3,0 %
			1	3
	Adolf Hitler	98,0 %	99,0 %	97,0 %
			99	97
	Počet	200	100	100
Víte, kolik Židů bylo zavražděno v nacistických koncentračních táborech?	Ano	51,8 %	43,0 %	60,6 %
			43	60
	Ne	48,2 %	57,0 %	39,4 %
			57	39
	Počet	199	100	99
V nacistických koncentračních táborech zahynulo během II. světové války.	Asi 100 tisíc Židů	3,6 %	4,2 %	3,1 %
			4	3
	Asi 3 milióny	24,7 %	20,8 %	28,6 %
			20	28
	Asi 6 miliónů	71,6 %	75,0 %	68,4 %
			72	67
	Počet	194	96	98

		celkem	student	senioři
Myslíte si, že se současná mladá generace zajímá o holocaust?	Určitě ano	2,0 %	2,0 %	2,0 %
			2	2
	Spíše ano	12,5 %	17,0 %	8,0 %
			17	8
	Spíše ne	76,5 %	80,0 %	73,0 %
			80	73
	Určitě ne	9,0 %	1,0 %	17,0 %
			1	17
	Počet	200	100	100
Myslíte si, že má smysl holocaust připomínat?	Určitě ano	65,0 %	63,0 %	67,0 %
			63	67
	Spíše ano	29,5 %	36,0 %	23,0 %
			36	23
	Spíše ne	4,5 %	1,0 %	8,0 %
			1	8
	Určitě ne	1,0 %	0,0 %	2,0 %
			0	2
	Počet	200	100	100
Informují podle Vás česká masová média o holocaustu objektivně?	Skoro vždy	10,6 %	9,1 %	12,1 %
			9	12
	Většinou ano	67,2 %	63,6 %	70,7 %
			63	70
	Většinou ne	21,7 %	26,3 %	17,2 %
			26	17
	Nikdy	0,5 %	1,0 %	0,0 %
			1	0
	Počet	198	99	99
Domníváte se, že hromadné sdělovací prostředky negativně ovlivňují mládež?	Ano	65,3 %	52,0 %	78,8 %
			52	78
	Ne	34,7 %	48,0 %	21,2 %
			48	21
	Počet	199	100	99
Mohou podle Vás skupiny, které otevřeně hlásají nenávist k jiným lidem, získat vliv i u nás?	Určitě ano	24,5 %	18,0 %	31,0 %
			18	31
	Spíše ano	40,5 %	47,0 %	34,0 %
			47	34
	Spíše ne	25,5 %	30,0 %	21,0 %
			30	21
	Určitě ne	9,5 %	5,0 %	14,0 %
			5	14
Sympatizujete s lidmi, kteří se chtějí prosazovat vůči některým skupinám lidí silou?	Ano	2,0 %	4,0 %	0,0 %
			4	0
	Ne	98,0%	96,0 %	100,0 %
			96	98
	Počet	198	100	98

Příloha D – Hrůzu nahánějící čísla hovořící za vše

Holocaust - čísla

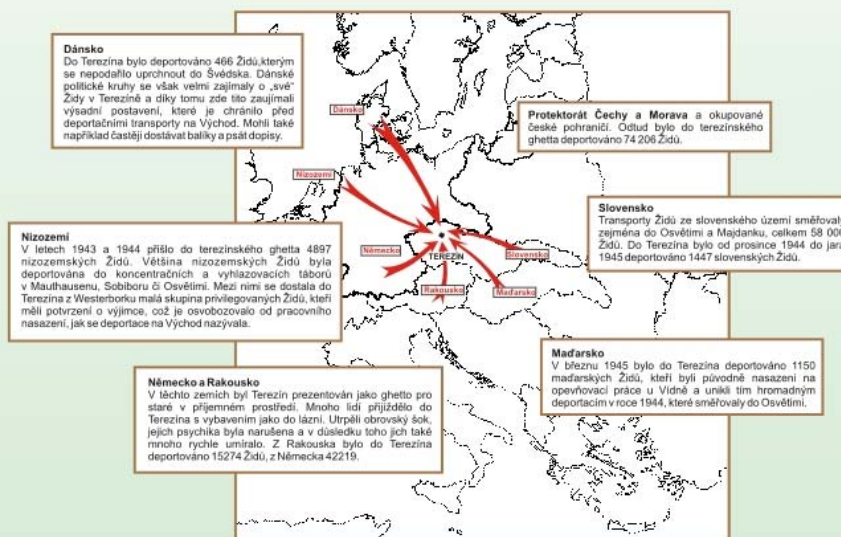
Židé zavraždění v období mezi zářím 1939 a květnem 1945

Mapka zachycuje státy, které byly v letech 1939 - 1945 ovládnuty Německem.

Údaje: Gilbert, M.:
The Dent Atlas of the Holocaust,
1993

Transporty do Terezína

Příloha 5 – Osobní setkání s pí. Evelinou Merovou

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Milena Vrbková

Obor: sociální a mediální komunikace

Forma studia: prezenční

Název práce: Holocaust očima pamětníků

Rok: 2012

Počet stran textu bez příloh: 82

Celkový počet stran příloh: 8

Počet titulů české literatury a pramenů: 6

Počet titulů zahraniční literatury a pramenů: 9

Počet internetových zdrojů: 14

Vedoucí práce: PhDr. Renata Kreuzová